

Welbevinden Leerlingen

Leerlingen ervaren de overgang naar de vierde klas als een enorme cultuuromslag. “Alles is anders,” aldus een leerling in onze interviews: het toetsstelsel, de hoeveelheid werk, de leraren, alle eisen die er opeens gesteld worden. Het wordt steeds lastiger om schoolwerk te combineren met een baantje en alle andere activiteiten buiten school. Als dan de eerste cijfers tegenvallen moeten leerlingen alle zeilen bijzetten om hun motivatie niet te verliezen. Voor een leerling die niet goed in zijn vel zit is de vierde klas zelfs extra lastig.

Er worden in de vierde hoge eisen gesteld aan zelfstandigheid en aan inzet. Leerlingen die daar niet aan voldoen kijken al snel tegen een achterstand in werk aan en velen raken daardoor ontmoedigd en gedemotiveerd. Speciaal voor deze ‘uitstellers’ is het uitgebreid beschreven instrument de *Stuðsteungroep* bedoeld: een groep waarin leerlingen wekelijks elkaars planning en studievoortgang ‘controleren’.

De vertrouwde derde klas gaat op in een veel grotere groep en er zijn nieuwe gezichten van zittenblijvers en van leerlingen die van andere scholen komen. Het instrument *Van de klas een groep maken* besteedt aandacht aan de groepsvorming in bijvoorbeeld 4 havo. Het instrument bestaat uit een schets van de verschillende fasen die de groep doorloopt en een aantal lesvoorbeelden.

Voor gerichte leerlingbegeleiding is er dan nog informatie opgenomen over de bij velen al bekende *Vragenlijst studievoorwaarden VSV – on line* van KPC groep.

Overigens raken veel van de andere instrumenten ook aan het welbevinden van de leerling, omdat het verbeteren van de aansluiting vooral de leerling ten goede moet komen.

Stuðsteungroep p. 43

Van de klas een groep maken p. 89

Vragenlijst studievoorwaarden VSV – on line p. 103

titel	StuDiesteungroep
doel	leerlingen krijgen een goed studieritme, gaan regelmatig studeren
doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> – coördinatoren en mentoren in tweede fase (en 3 h/v) – leerlingen in tweede fase (en 3 h/v) die last hebben van uitstelgedrag
soort instrument	'cursus' van minimaal tien weken
beproefd?	<ul style="list-style-type: none"> – 2004-2005: Reitdiep College, locatie Kamerlingh Onnes, Groningen – 2004-2005: Maartenscollege, Groningen – 2005-2006: RSG Steenwijk, Steenwijk – sinds 1990 Rijksuniversiteit Groningen, Groningen
ontwikkeld door	Bart-Jan de Jong, Robert Rubertus, Rony Grooten, Sieberen Idzenga (SLO-werkgroep Cursus StuDiesteun)
contact	Martien de Boer, SLO: m.deboer@slo.nl; 053-4840629

StuDiesteungroep

Samen werken aan meer studiediscipline

Inleiding

Een StuDiesteungroep is een hulpmiddel voor leerlingen in de tweede fase die last hebben van uitstelgedrag en gebrek aan discipline, voor leerlingen die wel kunnen werken, maar altijd te laat aan hun werk beginnen.

Het korte-termijndoel van de StuDiesteungroep is dat de leerling een goed studieritme vindt en zich meer verantwoordelijk voelt voor de voortgang van het eigen werk. In het verlengde daarvan is het doel het halen van betere cijfers. In de StuDiesteungroep leert de leerling niet *zozeer hoe* hij moet werken, maar *dat* hij moet werken.

Op wekelijkse bijeenkomsten bespreekt de groep volgens een vast systeem de planning en het studiegedrag van alle deelnemers. Er is een begeleider aanwezig maar de leerlingen leggen in principe aan elkaar verantwoording af over gemaakte afspraken.

Er zijn 'studiesteungroepen' in allerlei vormen mogelijk. Wij hebben gekozen voor een vorm waarmee de afdeling Studie Ondersteuning van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) goede ervaringen heeft: de zogeheten 'Studieversnellingsgroep' voor studenten. Op het principe van deze groepen bij de RUG is onze 'vertaling' voor het voortgezet onderwijs gebaseerd.

Opzet en inhoud van de StuDiesteungroep

Elke school kan uiteraard aan de onderstaande inhoud en opzet van een StuDiesteungroep eigen invullingen geven. Voorwaarde is wel dat de leerlingen precies weten waar ze aan toe zijn.

Voor wie is de StuDiesteunGroep bedoeld?

De leerlingen waarvoor de StuDiesteunGroep is bedoeld werken te weinig, te onregelmatig en beginnen te laat met hun werk. Het werk stapelt zich op en op een gegeven moment lopen ze hopeloos achter. Door de slechte resultaten die hier vaak het gevolg van zijn raken ze ontmoedigd en gedemotiveerd. De StuDiesteunGroep kan ze op weg helpen hun studiehouding te verbeteren en zo weer meer grip te krijgen op het werken voor school. De school bepaalt of de StuDiesteunGroep voor tweede-fase-leerlingen is, of ook voor derdeklassers.

Hoe wordt een StuDiesteunGroep samengesteld?

- De StuDiesteunGroep bestaat uit acht tot twaalf leerlingen.
- De groep wordt begeleid door een StuDiesteunGroepbegeleider. Dit kan een mentor of docent zijn, maar ook iemand anders van binnen of buiten de school – zie ook onder *De begeleiding*.
- Het principe is dat leerlingen zich vrijwillig aanmelden. De mentor kan wel aandringen op deelname van een leerling, bijvoorbeeld als deze er erg slecht voor staat na een periode.
- De groep staat open voor alle tweede-faseleerlingen. Naar keuze van de school worden de groepen heterogeen samengesteld qua leerjaar en afdeling (havo en vwo) of meer homogeen.
- De leerlingen blijven minimaal tien bijeenkomsten in de groep, dit omdat anders geen effect verwacht kan worden. In tien weken valt bovendien altijd een toetsperiode, zodat er aandacht is voor de studiehouding vóór en na een toetsperiode.
- Of leerlingen na die tien bijeenkomsten in de groep kunnen blijven als ze dat willen en of leerlingen tussentijds de groep binnen kunnen komen hangt af van de keuzes die de school maakt: draait de groep permanent en kunnen leerlingen op elk moment instappen, of is er een vaste groep gedurende een vaste periode?
- Of de leerlingen de groep verlaten na minimaal tien bijeenkomsten bepalen de leerling en de begeleider van de StuDiesteunGroep in samenspraak. In principe ligt de verantwoordelijkheid voor deze keuze bij de leerling.

Test vooraf

Als er twijfel is over de aard van de studeerproblemen van de leerling en het dus onzeker is of de StuDiesteunGroep geschikt is, kan de leerling een test doen die het studeergedrag in kaart brengt. De VSV Vragenlijst Studievoorwaarden kan hiervoor gebruikt worden. Deze test is elders in deze instrumentenmap beschreven, bij Welbevinden leerlingen. Naar eigen smaak en inzicht van de school kan ook een andere test afgenomen worden. In bijlage 1 is een compacte Test studeergedrag opgenomen. Leerlingen kunnen deze en nog tien andere tests (over faalangst, discipline, persoonlijkheid, enzovoort) ook rechtstreeks doen op www.rug.nl/so via de link 'vragenlijsten en tests'. Ze krijgen dan hun eigen scores direct te zien.

Welke test de leerling ook maakt, deze dient bij voorkeur gevolgd te worden door een gesprek tussen leerling en mentor over de uitkomsten.

Om een leerling die niet in aanmerking komt voor de StuDiesteunGroep toch te helpen kan eventueel het blad Tips tegen uitstelgedrag (bijlage 9) worden verstrekt.

Werkwijze, regels en sancties

In het Informatieblad voor leerlingen (bijlage 4) is ook gedetailleerd te lezen wat de werkwijze van de groep is, hoe een reguliere bijeenkomst eruit ziet, wat de regels en wat de sancties zijn. Hieronder staan de afspraken en aanpak in het kort.

De StuDiesteungroep draait om vier regels:

- de afgesproken taak is uitgevoerd,
- de deelnemers zijn aanwezig op de bijeenkomst,
- de deelnemers zijn stipt op tijd op de bijeenkomst,
- de deelnemers hebben contact gehad met hun duopartner, over de voortgang van de taak.

Op het overtreden van de regels staan sancties. Op de eerste overtreding van een van de regels volgt een waarschuwing en deze regel mag dan de eerstvolgende twee weken niet opnieuw overtreden worden. Gebeurt dit toch dan is voor de volgende drie weken perfect gedrag op een of meer punten vereist, anders treedt de ultieme sanctie in werking: twee keer uitgesloten van deelname aan de groep en op het tijdstip van de bijeenkomst van de groep in een andere ruimte op school anderhalf uur alleen werken. Daarna is terugkeer in de groep mogelijk. Zie bijlage 3 voor een overzicht van regels en sancties.

De school kan uiteraard zelf andere sancties opleggen. Voorwaarde is steeds dat de leerlingen precies weten welke sancties er bij welke 'overtredingen' horen.

Per deelnemer worden alle resultaten, ook of iemand op tijd was en contact met zijn 'leerling' heeft gehad, genoteerd op posters met persoonlijke grafieken (zie bijlage 2 en 2a). Opgenomen in de poster is ook een facultatief te gebruiken vak waar cijfers genoteerd kunnen worden. Ook deze poster kan uiteraard naar eigen inzicht anders ingericht worden.

Een reguliere bijeenkomst van de StuDiesteungroep duurt anderhalf uur en bestaat uit een gedeelte in duo's en een plenair gedeelte. Eerst bespreken duo's de taak van de afgelopen week en de nieuwe taak voor de komende week. Elke deelnemer vervult in een duo een keer de rol van 'coach', die controleert *en in een ander duo* een keer de rol van 'leerling', die gecontroleerd wordt. Na een kwartier wordt de andere duo-partner opgezocht en wisselen de rollen.

Vervolgens wordt plenair gecontroleerd of iedereen zijn taak volbracht heeft. Een van de belangrijke afspraken is dat de redenen waarom de taak eventueel niet of niet helemaal is volbracht niet aan de orde zijn: geen smoezen maar daden. Ten slotte worden de nieuwe taken gepresenteerd en door de groep gekeurd.

Als vast onderdeel kan na afloop samen thee of koffie worden gedronken. De bedoeling hiervan is het bevorderen van een goede sfeer, het versterken van de groepsband, ruimte om elkaar wat beter te leren kennen. Ook kunnen in deze tijd verwante onderwerpen ter sprake komen zoals wat je kunt doen tegen faalangst, hoe je je goed op een toetsweek kunt voorbereiden, hoe je een lange tekst het beste kunt leren, wat de school verder biedt aan training in algemene vaardigheden enzovoort.

Voor nieuwe groepsleden is dit het moment van kennismaking.

De taak

De taak bestaat uit het realiseren van je eigen weekplanning. In de eerste bijeenkomst (of eerder al) maken de leerlingen een individuele periodeplanning (zie bijlage 6), bijvoorbeeld tot de eerstvolgende toetsperiode. Daaruit leiden ze af wat ze van week tot week moeten doen (bijlage 6a). Deze weekplanningen staan centraal in de bijeenkomsten van de StuDiesteunGroep. De weekplanning moet elke keer vantevoren ingevuld zijn en meegebracht worden.

Van belang is dat de planning zowel behapbaar als controleerbaar is. De taak moet ‘smart’ zijn, dat wil zeggen specifiek, meetbaar, aanvaardbaar, realistisch en tijdgebonden. De leerlingen moeten in hun planning dus precies omschrijven wat ze gaan doen. ‘Ik ga hoofdstuk 3 doen’ is vaag en niet controleerbaar dus ze moeten bijvoorbeeld aangeven dat ze er aantekeningen van maken, of laten zien dat ze de opdrachten gemaakt hebben. De groep dient er ook op de letten dat een planning realiseerbaar is, dus leerlingen die zichzelf overschatten ‘terugfluiten’. Of de taak aanvaardbaar is, is in feite de eindconclusie van de groep over de nieuwe taak van elke deelnemer.

De school kan overigens ook voor een ander soort taak kiezen, bijvoorbeeld een duidelijk omschreven portie leer- of maakwerk, al dan niet voor een toets, of werk voor een werkstuk zoals het zoeken van informatie of het schrijven van een hoofdstuk. Ook hierop is van toepassing dat de taak ‘smart’ geformuleerd moet zijn.

De startbijeenkomst

Op de eerste bijeenkomst met een nieuwe groep neemt de begeleider de bedoeling van de StuDiesteunGroep en de regels en sancties nog eens met de deelnemers door. Daarnaast zijn er diverse oriënterende activiteiten mogelijk, bijvoorbeeld de individuele studieproblemen inventariseren en bespreken, een contract opstellen en ondertekenen, een periodeplanning maken. Een deel van deze activiteiten kan ook al eerder gedaan worden, bijvoorbeeld in een mentorles. Leerlingen die later binnenkomen in de werkgroep krijgen deze voorbereiding ofwel individueel buiten de groep, ofwel in beperkte vorm aan het einde van een bijeenkomst, in de groep.

In bijlage 5 vindt u een aantal uitgewerkte suggesties voor de startbijeenkomst.

De begeleiding

De begeleider van een StuDiesteunGroep moet een ervaren docent en mentor zijn (of, als die er is, een schoolpsycholoog of -pedagoog), die goed met (probleem)leerlingen overweg kan en die stevig in de schoenen staat. Deze begeleider moet:

- een sfeer van vertrouwen in de groep creëren, leerlingen op hun gemak stellen,
- consequent zijn in het hanteren van de regels,
- alle leerlingen gelijk behandelen,
- ‘streng’ zijn, maar ook op tijd inzien wanneer een andere benadering beter is,
- geldige redenen voor verzuim of te laat zijn (bijvoorbeeld ziekte of ernstige familieomstandigheden) herkennen en erkennen,
- op tijd inzien wanneer een leerling niet (meer) op zijn plek zit in de stuDiesteunGroep.

Stappenplan

Als u enthousiast bent geraakt en op uw school een StudiesteunGroep wilt opzetten en starten, dan kunt u onderstaand stappenplan als richtlijn hanteren.

- 1 Bespreek het idee van een StudiesteunGroep informeel met enkele naaste collega's of presenteer het idee in een daarvoor relevant overleg bijvoorbeeld het tweedefase-overleg, het havo-mentorenoverleg of het profielteamoverleg
- 2 Vorm een initiatiefgroepje met een of twee collega's die ook enthousiast zijn en werk samen verder aan de punten 3 tot en met 10.
- 3 Overleg met de directie, vraag 'commitment' en toestemming om het plan uit te werken. Er moet ruimte in het taakbeleid gereserveerd worden.
- 4 Maak keuzes en pas de benodigde modellen uit deze instrumentenmap aan.
- 5 Bepaal wie de StudiesteunGroep gaat begeleiden en praat deze persoon grondig in over haar of zijn rol.*
- 6 Leg data en andere praktische gegevens vast en produceer alle benodigde materialen.
- 7 Presenteer alle informatie (bij voorkeur mondeling en schriftelijk) aan bovenbouwmentoren, -coördinatoren en -docenten.
- 8 Informeer leerlingen via de mentoren, prikborden, schoolwebsite, individuele gesprekken en zorg dat ze een informatieblad krijgen als ze geïnteresseerd zijn.
- 9 Informeer ouders met een brief (zie bijlage 10).
- 10 Start de StudiesteunGroep. Spreek duidelijk af wat de rol van de StudiesteunGroepbegeleider is en wat de rol van de mentoren.
- 11 Zorg na twee maanden (of zoveel eerder als nodig is) voor een eerste evaluatie tussen initiatiefnemer(s), werkgroepbegeleider, mentoren en eventueel enkele leerlingen die deelnemen aan de werkgroep. Stel eventueel keuzes en afspraken bij. Herhaal de evaluatie na het eerste schooljaar waarin de StudiesteunGroep functioneerde.

* Desgewenst kan de afdeling Studie Ondersteuning van de RUG de (potentiële) begeleider adviseren of trainen. Er zijn drie vormen van ondersteuning door de RUG mogelijk:

- 1 Potentiële begeleiders van een StudiesteunGroep kunnen een bijeenkomst bijwonen van bijvoorbeeld een Studieversnellingsgroep aan de RUG, om te zien hoe zo'n groep werkt en hoe de begeleider zijn rol vervult. Dit is gratis.
- 2 De RUG kan op school een training verzorgen voor potentiële begeleiders en andere geïnteresseerden van een school of een groep scholen. Maximaal 12 deelnemers per groep. Hieraan zijn kosten verbonden.
- 3 Individuele coaching van begeleiders behoort ook tot de mogelijkheden, bijvoorbeeld in de vorm van feedback op het proces in een lopende StudiesteunGroep. Ook hieraan zijn kosten verbonden.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Inger Stevens, afdeling Studie Ondersteuning, RUG: 050 363 5548 of i.l.stevens@bureau.rug.nl

Verantwoording

Het voordeel van een StuDiesteunGroep boven individuele, incidentele tips en waarschuwingen van een mentor of docent is de wekelijkse regelmaat en de substantiële duur van deelname aan de groep: minimaal tien weken. Een ander voordeel is de ‘peer-pressure’ die ontstaat: druk én steun van de groep doordat leerlingen aan elkaar verantwoording afleggen en elkaar helpen.

Het instrument StuDiesteunGroep is op basis van informatie van Inger Stevens van de Rijksuniversiteit Groningen gemaakt door de SLO-werkgroep StuDiesteun. Auteurs zijn Rony Grooten en Sieber Idzenga (Maartenscollege, Groningen), Bart-Jan de Jong (Reitdiep College vestiging Kamerlingh Onnes, Groningen), Robert Rubertus (RSG Steenwijk, Steenwijk) en Martien de Boer (SLO, redactie).

Overzicht van bijlagen

- Bijlage 1: Test studeergedrag
- Bijlage 2: Individuele afsprakenposter
- Bijlage 2a: Voorbeeld van ingevulde individuele afsprakenposter
- Bijlage 3: Overzicht van regels en sancties
- Bijlage 4: Informatieblad voor leerlingen
- Bijlage 5: Opzet startbijeenkomst
- Bijlage 6: Periodeplanner
- Bijlage 6a: Weekplanner
- Bijlage 7: Weekschema: zicht op persoonlijke tijdbesteding
- Bijlage 7a: Weekschema: planning en realisatie
- Bijlage 8: Contract
- Bijlage 9: Tips tegen uitstelgedrag
- Bijlage 10: Brief aan de ouders

Bijlage 1

Test studeergedrag

- 0 = mee oneens
 ? = ik weet het niet
 1 = mee eens

- F1 Als ik ergens aan begin te werken, denk ik dat ik het niet aankan. 0 ? 1
 F2 Soms overvalt mij een gevoel van paniek als ik aan het studeren ben. 0 ? 1
 F3 Dikwijls kan ik niet in slaap komen omdat ik aan mijn werk moet denken 0 ? 1
 F4 Ik voel me schuldig als ik niet aan het werk ben. 0 ? 1
 F5 Ik ben dikwijls te somber om mij goed op mijn werk te kunnen concentreren. 0 ? 1
 F6 Ik ben bang dat ik tijdens toetsen in paniek raak. 0 ? 1
 F7 Ik heb dikwijls het gevoel dat anderen meer weten. 0 ? 1
 F8 Ik ben bang dat bij toetsen al mijn zwakke punten naar voren komen. 0 ? 1
- D1 Ik ben altijd achter met werk. 0 ? 1
 D2 Ik onderbreek mijn werk voortdurend om rond te lopen, met iemand te praten, etc. 0 ? 1
 D3 Ik kan er maar niet toe komen hard genoeg te werken. 0 ? 1
 D4 Ik kan er maar niet toe komen hard genoeg te werken. 0 ? 1
 D5 Ik maak me niet druk genoeg over mijn studie. 0 ? 1
 D6 Ik werk bij vlagen 0 ? 1
 D7 Ik mis een echte drijfveer om te werken. 0 ? 1
- M1 Sommige kanten van mijn schoolwerk vind ik echt leuk. 0 ? 1
 M2 Ik vind het leuk om met anderen over mijn schoolwerk te praten. 0 ? 1
 M3 Mijn belangstelling voor de leerstof op school wordt steeds groter. 0 ? 1

Vul je score hier in:

	maximale score	jouw score
F	9	
D	7	
M	3	

Toelichting

F staat voor faalangst

D staat voor discipline

M staat voor motivatie

Een hoge score op F betekent dat je last kunt hebben van faalangst.

Een hoge score op D betekent dat je last kunt hebben van gebrek aan discipline.

Een lage score op M betekent dat je niet zo gemotiveerd bent.

Naar: Henri Schouwenburg, materiaal afdeling Studie Ondersteuning, Rijksuniversiteit Groningen

Bijlage 2

Individuele afsprakenposter van:

.....

StuDietaak										
+										
-										
Week	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

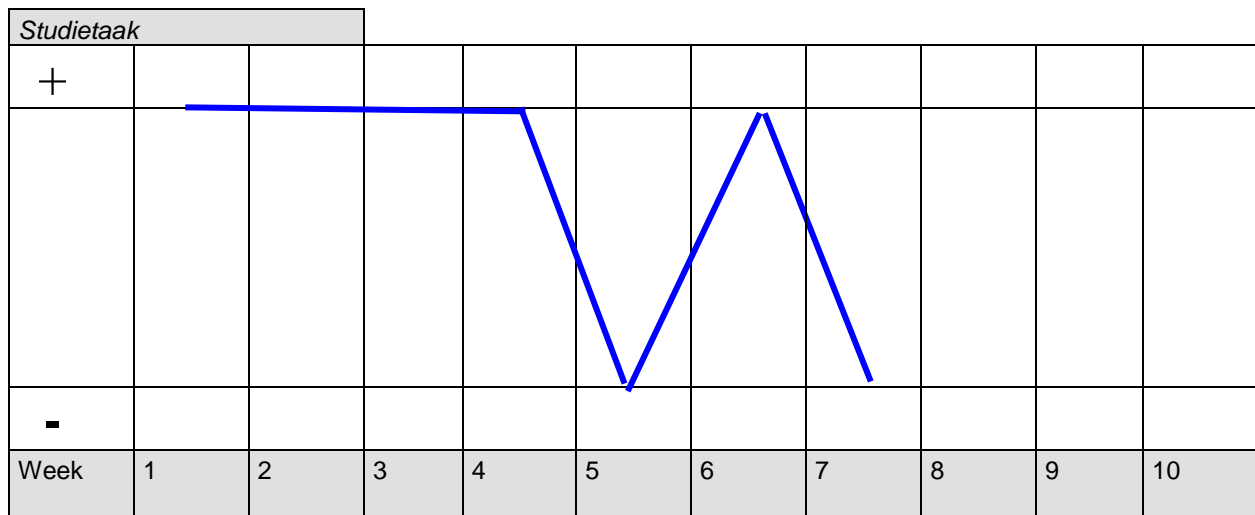
Regels										
Present										
Op tijd										
Contact										
Week	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Cijfers										
Vak									Week	Cijfer

Naar: materiaal Studie Ondersteuning, Rijksuniversiteit Groningen

Bijlage 2a

Voorbeeld van ingevulde individuele afsprakenposter

Regels										
Present	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Op tijd	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+
Contact	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+
Week	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Cijfers										
Vak									Week	Cijfer

Overzicht van regels en sancties

Overtreding		Sanctie	Wat te doen?
Je hebt je niet aan je eigen planning gehouden.	Dit is de eerste keer.	Geen	Zorg dat je je de komende twee weken aan je planning houdt.
Je hebt je niet aan je eigen planning gehouden.	Dit is de tweede keer binnen drie weken.	Je moet je nu drie weken aan je planning houden, anders word je voor twee keer uit de groep gezet en moet je alleen werken.	Zorg dat je je de komende drie weken aan je planning houdt.
Je bent niet aanwezig.	Je hebt een goede reden en op tijd afgezegd. - ziekte: zelfde dag voor 9.00 uur - anders: 1 week van tevoren	Geen	Je zorgt dat je al jouw taken wel afkrijgt en je zorgt tevens voor een nieuwe planning.
Je bent niet aanwezig.	Je hebt niet of niet op tijd afgezegd of afgezegd zonder goede reden.	Drie weken perfect groepslidmaatschap: je houdt je drie weken aan alle regels, anders word je voor twee keer uit de groep gezet en moet je alleen werken.	Je geeft een nieuwe planning door aan je coach en houdt je de komende drie weken aan alle regels.
Je bent te laat.	Dit is de eerste keer	Geen	Je zorgt dat je de komende twee weken op tijd bent.
Je bent te laat.	Dit is de tweede keer binnen drie weken.	Je moet nu drie weken op tijd komen, anders word je voor twee keer uit de groep gezet en moet je alleen werken.	Je zorgt dat je de komende drie weken op tijd bent.
Je hebt geen contact gehad met je 'leerling'.	Dit is de eerste keer.	Geen	Zorg dat je de komende twee weken wel contact hebt met je 'leerling'.
Je hebt geen contact gehad met je 'leerling'.	Dit is de tweede keer binnen drie weken.	Je moet nu drie weken achter elkaar wel contact hebben met je 'leerling', anders word je voor twee keer uit de groep gezet en moet je alleen werken.	Je zorgt dat je de komende drie weken contact met je 'leerling' hebt.

Naar: materiaal afdeling Studie Ondersteuning, Rijksuniversiteit Groningen

Bijlage 4

De StuDiesteuNgroep Informatieblad voor leerlingen

Inleiding

De StuDiesteuNgroep is bedoeld voor leerlingen die wel willen studeren en werken voor school, maar een stok achter de deur nodig hebben om aan het werk te gaan en te blijven. Het is een groep van acht tot twaalf leerlingen met een begeleider, die op school samenkomt op een vaste tijd in de week. Als je besluit mee te doen verplicht je jezelf er minimaal tien weken in te blijven.

Vicieuze cirkel

Niet alle vakken zijn even leuk. Soms moet je dingen leren die je helemaal niet wilt weten. Het gevolg kan zijn dat je het schoolwerk uitstelt: je begint te laat en moet daardoor in de laatste week voor een toetsperiode (te) hard werken. Dit kan om allerlei redenen ook gebeuren bij vakken die je wel leuk vindt. Als je cijfers keer op keer tegenvallen raak je minder gemotiveerd voor je schoolwerk en dan kom je in een vicieuze cirkel terecht: je stelt je werk uit omdat je het niet leuk vindt... je haalt slechte cijfers... je raakt nog minder gemotiveerd omdat je slechte cijfers haalt... je stelt weer uit... waardoor je weer een toets slecht maakt...

Oorzaak

Er is één duidelijk aanwijsbare oorzaak voor deze situatie: de tweede fase (en straks je vervolgopleiding) vraagt een andere studiehouding van je dan de onderbouw.

In de tweede fase

- is de hoeveelheid te leren stof voor een toets omvangrijker
- moet je vaak binnen een periode veel tegelijk leren en/of inleveren
- is er minder tussentijdse controle door de docent, zijn er minder overhoringen
- moet je voor een groot deel je eigen planning maken en in de gaten houden

Kortom: in de tweede fase moet je veel meer *zelf* doen en ben je *zelf* verantwoordelijk voor de voortgang van je werk. Je staat er een beetje alleen voor en je moet ook nog weerstand bieden aan andere, veel leukere dingen om te doen. Niet iedereen heeft de studiediscipline die daarvoor nodig is.

Oplossing

De StuDiesteuNgroep biedt voor dit probleem een oplossing: in de groep is er sociale controle en je studeergedrag wordt beloond. Dit is een nieuwe impuls om weer goed aan het werk te gaan en aan het werk te blijven. Je gaat betere cijfers halen, je motivatie komt terug en je doorbreekt *zelf* de vicieuze cirkel.

Is het iets voor jou?

De StuDiesteuNgroep is voor leerlingen die het niet ontbreekt aan goede voornemens, maar wél aan de discipline om die voornemens uit te voeren. Je gaat deelnemen aan de *StuDiesteuNgroep* op vrijwillige basis, of op aandringen van je mentor. In beide gevallen moet je beseffen dat jij degene bent die jouw studiegedrag kan veranderen, niemand anders. De groep kan je wel helpen. Je gaat verplichtingen aan maar je krijgt er ook zeker iets voor terug.

De werkwijze

De StuDiesteunGroep komt elke week bij elkaar op een vaste tijd. Jullie zijn verantwoordelijk voor je eigen en elkaars studiesucces. Elke bijeenkomst leg je jezelf een studietaak op voor de komende week: je maakt een weekplanning en daar ga je je aan houden. Je bespreekt deze planning met een medeleerling, jouw 'coach'. De coach moet de komende week een keer contact met je opnemen om de voortgang te bespreken. Zelf ben je ook coach van een andere medeleerling uit de groep. De groep controleert op de wekelijkse bijeenkomst of je je aan de planning gehouden hebt.

De bijeenkomsten duren ongeveer anderhalf uur en bestaan uit vier rondes:

Ronde 1: in duo's – 15 minuten

De 'coach' bespreekt met zijn of haar vaste 'leerling' de taak van de afgelopen week en de taak van de komende week:

- is al het afgesproken leerwerk gedaan? hoe ging het?
- is het afgesproken maakwerk gedaan? maakwerk laten zien aan coach
- is de planning gerealiseerd? wat wel en wat niet?
- redenen voor het niet uitvoeren van taak of planning doen niet ter zake en worden niet besproken!
- wanneer neemt de coach komende week contact op om de studievoortgang te bespreken?
- de leerling legt de nieuwe planning voor komende week voor en bespreekt deze met de coach; deze weekplanning is vantevoren gemaakt en moet je dus altijd bij je hebben.

Ronde 2: in duo's – 15 minuten

Deelnemers gaan naar hun andere duo-partner en nemen hun andere rol aan: coaches uit ronde 1 zijn nu leerling, leerlingen vervullen nu hun rol als coach. Verder als Ronde 1.

Ronde 3: plenair – 15-20 minuten

Plenair worden de plannings van de afgelopen week voor ieder groepslid afzonderlijk besproken. Iedereen vertelt welk deel van zijn taak wel en niet af is. De groep beoordeelt daarna de studievoortgang. De beoordeling van je studietaak wordt bijgehouden op een persoonlijke grafiek. Op deze grafiek wordt ook bijgehouden of je op tijd bent in de groep en of je je 'leerling' hebt gesproken over de studievoortgang.

Ronde 4: plenair – 15-20 minuten

Iedereen presenteert om de beurt zijn of haar studietaak voor de komende week. Als de groep de planning goedkeurt (voldoende omvang, voldoende 'uitdagend') dan ligt de taak daarmee voor de komende week vast.

Regels en sancties

Om het doel van de StuDiesteunGroep te bereiken (dat iedereen in de groep met meer regelmaat en zelfdiscipline en dus met meer plezier gaat werken) zijn een aantal regels nodig. Dit zijn de regels voor de StuDiesteunGroep:

- 1 Je hebt je afgesproken studietaak af.
- 2 Je bent altijd aanwezig.
- 3 Je bent altijd op tijd (en 1 minuut te laat is te laat).

4 Je hebt elke week contact met je 'leerling' om te vragen naar de voortgang van de taak.

Als je je aan de afspraak houdt, krijg je een 'plus' (+) op je grafiek.

Als je één van de regels overtreedt krijg je een waarschuwing: er wordt een 'min' (-) op je persoonlijke grafiek gezet. Overtreed je dan binnen twee weken dezelfde regel nog een keer, dan krijg je weer een 'min' (-) op je persoonlijke grafiek. Dit betekent dat je de volgende drie weken deze regel niet mag overtreden. Gebeurt dat wel, dan volgt de 'ultieme sanctie': je mag twee keer niet deelnemen aan de groep maar je moet op het tijdstip van de bijeenkomst van de groep in een andere ruimte anderhalf uur alleen werken. Daarna is terugkeer in de groep mogelijk.

Ben je afwezig zonder afmelding, of meld je je op de dag zelf pas af, ben je afwezig met afmelding maar zonder geldige reden, dan moet je je drie weken lang stipt aan alle regels houden, anders volgt direct de 'werksanctie'. (Een geldige reden is ziekte of ernstige familieomstandigheden.)

Als je je studietaak niet af hebt, haal je dat werk altijd de week daarop in, naast je nieuwe taak.

Als je afwezig bent (of dat nou met of zonder goede reden is) zorg je er altijd voor dat je wel je planning volgt en een nieuwe planning inlevert bij je coach, voor de volgende bijeenkomst.

Praktische informatie

Voor wie?

- leerlingen uit 4h, 5h, 4v, 5v en 6v
- maximaal twaalf leerlingen per groep

Wanneer?

- van ... t/m ... [data invullen]
- elke week op ...dag, van ... tot ... uur [dag en tijd invullen]
- je blijft minimaal tien weken en maximaal het hele jaar in de groep

Aanmelden

- uiterste datum van aanmelden is ... [datum invullen, ermee rekening houdend dat een leerling minimaal tien bijeenkomsten moet meemaken, dus aan het eind van het schooljaar is aanmelden niet meer mogelijk]
- [aanmeldprocedure invullen]

Naar: Studievernellingsgroep, informatiebrochure voor studenten, afdeling Studie Ondersteuning, Rijksuniversiteit Groningen

Bijlage 5

Opzet startbijeenkomst, een aantal suggesties

De startbijeenkomst duurt 1,5 à 2 uur, afhankelijk van het aantal onderdelen waarvoor gekozen wordt en van het aantal deelnemers.

De genoemde onderdelen zijn optioneel, behalve de punten 6 en 7, die vormen de basis voor de volgende bijeenkomst. Als ervoor gekozen wordt om leerlingen een contract te laten invullen (punt 5) moeten wel de onderdelen 3 en/of 4 gedaan worden ter voorbereiding. Voor onderdeel 3 zijn kleurpotloden nodig.

Vooraf moet bepaald worden of de leerlingen elke week een *taak* moeten uitvoeren of een *planning* moeten realiseren, of eventueel beide. Als er gekozen wordt voor het volgen van de eigen planning, dan is er aandacht nodig voor het leren maken van zo'n planning – zie punt 8.

1. Kennismaking

De leerlingen maken kort kennis met elkaar en met de begeleider - als ze elkaar tenminste nog niet allemaal kennen. Ze wisselen namen uit, in welke klas ze zitten, eventueel waarom ze meedoen aan de StudiesteunGroep. Zo nodig worden naambordjes gemaakt.

2. Doel en werkwijze StudiesteunGroep

De begeleider legt nog eens uit wat de bedoeling en werkwijze is van de StudiesteunGroep, welke regels er zijn en welke sancties en geeft de deelnemers gelegenheid om vragen te stellen. Voorkom een te zware sfeer, benadruk bijvoorbeeld dat de groep elkaar gaat helpen op weg naar betere cijfers en dat je hier niet voor straf zit, maar om iets te leren waar je in het gunstigste geval je leven lang iets aan hebt: een goede werkhouding. Een goede werkhouding maakt dat ook je vrije tijd meer ontspannen wordt, omdat je weet dat je schoolwerk af is, omdat je je planning in de hand hebt.

3. Weekschema: inzicht krijgen in de eigen tijdbesteding

Laat de leerlingen een weekschema van een 'gemiddelde week' voor zichzelf inkleuren (zie bijlage 7). Laat iedereen daarna toelichten wat hem of haar het meeste opvalt in de eigen tijdbesteding.

Een variant is om een planning in het weekschema te zetten en vervolgens een week lang de realisatie bij te houden (bijlage 7a).

Het weekschema kan eventueel voorafgaand aan de bijeenkomst worden ingevuld (ook door leerlingen die later instromen).

4. Studieproblemen verkennen

Inventariseer met een rondje welke studieproblemen de leerlingen hebben. Zet de genoemde problemen in twee kolommen op een flap of op het bord, *zonder kopjes boven de kolommen*, die komen pas naderhand. Bijvoorbeeld als volgt:

Anderen	Zelf
<ul style="list-style-type: none"> - leraar is te saai, legt niet goed uit - te lange dagen in het rooster - te veel werk tegelijk - andere leerlingen doen ook hun werk niet, waarom zou ik het wel doen? - in het studiehuis moet je alles zelf uitzoeken - ... 	<ul style="list-style-type: none"> - geen zin, teveel andere leuke dingen - ik laat het werk te lang liggen, waardoor het zich ophoopt - bijbaantje, sport - de eerste weken na een toetsweek wil ik gewoon uitrusten - ik blijf waarschijnlijk toch zitten - ...

Laat leerlingen uitleggen wat het verschil tussen de kolommen is. Zet dan pas de kopjes er boven en benadruk dat de werkgroep alleen gaat over de rechterkolom, omdat dat de zaken zijn waar je zelf invloed op hebt.

5. Het contract

Laat de leerlingen individueel het contract (zie bijlage 8) invullen en ondertekenen en zet er als begeleider ook een handtekening onder. Helemaal netjes is het om het contract vervolgens te kopiëren en een exemplaar aan de leerling te geven en zelf een exemplaar te bewaren.

Uiteraard is het invullen van het contract geen voorwaarde in de opzet van de StuDiesteunGroep. Het contract in bijlage 8 is slechts een voorbeeld van hoe zo'n contract eruit kan zien. Het contract heeft vooral als doel dat leerlingen de StuDiesteunGroep serieus nemen en dat ze niet halverwege kunnen zeggen dat ze de afspraken niet kenden.

6. Duo's vormen

Vorm duo's. Laat dit niet door de leerlingen zelf doen want leerlingen kiezen 'soortgenoten' en mensen die ze aardig vinden, wat belemmerend kan werken bij het kritisch kijken naar en streng zijn over de planning. Noteer welke duo's er zijn. Elke leerling vormt *twee keer* een duo met een andere leerling, een keer in de rol van 'leerling' en een keer in de rol van 'coach'. Op deze wijze vervult elke deelnemer beide rollen en ontstaat niet de situatie dat de leerlingen binnen een duo elkaar de hand boven het hoofd houden.

De coach heeft als taak om de komende week een keer met zijn of haar 'leerling' contact te zoeken, telefonisch of bijvoorbeeld in een pauze op school, om te informeren naar de voortgang van de taak en zo nodig oppeppende woorden te spreken. Omdat iedereen coach is voor een ander, heeft iedereen deze verplichting. Behalve (of in plaats van) dit contact leggen kan ook als regel gesteld worden dat een duo gedurende de week minstens een uur samen aan het werk gaat op school.

7. Taken vaststellen

Laat de duo's hun eigen taken voor de komende week doorspreken. Bespreek de taken daarna in de groep als volgt: iedere deelnemer vertelt wat zijn zelfgekozen taak is en als de groep die goedkeurt (voldoende omvang, voldoende 'uitdagend', maar ook: niet te veel, niet te moeilijk) dan noteren coach en zijn of haar leerling de taak. Daarmee ligt de taak voor de komende week vast.

8. Periodeplanning en weekplanning maken

Als gekozen wordt voor het volgen van de eigen weekplanning, is er in de startbijeenkomst (of eerder al) tijd nodig voor het maken van planningen. Bijlagen 6 en 6a kunnen hierbij gebruikt worden.

Met behulp van het pta en studiewijzers kunnen leerlingen voor een periode nagaan wat ze allemaal moeten doen. De kunst is om dit werk realistisch te verdelen over de beschikbare weken. De periodeplanner (bijlage 6) kan hierbij helpen.

Vervolgens moet een weekplanning (bijlage 6a) gemaakt worden. Het maken van de weekplanning komt daarna steeds terug als voorbereiding op de StuDiesteunGroepbijeenkomst, waar de planning gecontroleerd wordt.

Een aantal tips bij het plannen en studeren:

- In de tweede fase is zo'n 15 uur per week nodig voor zelfstudie (richtlijn). Leerlingen die nu 2 uur per week studeren zullen hun werktijd langzaam op moeten voeren.
- Hoeveel tijd heb je nodig? Sommige leerlingen schatten de tijd die nodig is voor een taak verkeerd in: een bladzijde woordjes leren is iets anders dan een bladzijde wiskundesommen maken. Ontdek je eigen tempo, voor iedereen is dat anders.
- Wanneer ga je studeren? Waar ga je studeren? Met wie ga je afspreken om te studeren? Hoe vaak neem je pauzes?
- Probeer regelmatig te studeren: beter elke dag twee uur dan ineens op zaterdag negen uur achter elkaar. Neem echt de tijd voor je studie, en plan bijvoorbeeld niet een half uurtje studie voor je gaat sporten.
- Starten met een klein klusje kan helpen, als 'opwarmertje' voor de grotere taken daarna.
- Bijlage 9: Tips tegen uitstelgedrag kan uitgedeeld worden.

Bijlage 6

Periodeplanner

Planner voor de periode:

Vakken	Taken leerwerk toetsen, maakwerk toetsen, praktische opdrachten, handelingsdelen, overige taken	Datum af toets of inleveren werk	Taken per week neem per week over in de weekplanner
			week 1 week 2 week 3 week 4 week 5 week 6 week 7 week 8
			week 1 week 2 week 3 week 4 week 5 week 6 week 7 week 8
			week 1 week 2 week 3 week 4 week 5 week 6 week 7 week 8

Bijlage 6a

Weekplanner

Weekvan periode.....

Vak	Taken	Uren gepland	Uren gemaakt	Af? ja / nee	Taken die doorschuiven naar volgende week (overnemen in volgende weekplanner)

Enzovoort

Bijlage 7

Weekschema: zicht op persoonlijke tijdsbesteding

Tijd (uur)	MA	DI	WO	DO	VR	ZA	ZO
06.00							
07.00							
08.00							
09.00							
10.00							
11.00							
12.00							
13.00							
14.00							
15.00							
16.00							
17.00							
18.00							
19.00							
20.00							
21.00							
22.00							
23.00							
24.00							
01.00							
02.00							
03.00							
04.00							
05.00							
Totaal							

Kleur als volgt:

- Wit = slapen en persoonlijke verzorging
- Blauw = eten en helpen in het huishouden (opruimen, afwassen, een boodschap doen, etc.)
- Paars = werken in een baan
- Geel = ontspanning: muziek luisteren, sporten, uitgaan, sociale contacten, etc.
- Zwart = je tijd verdoen in ongericht en onproductief werk
- Groen = lessen volgen op school (contacttijd)
- Oranje = reizen of onderweg zijn
- Rood = leren voor school, huiswerk maken, werken aan een werkstuk, etc.

Bijlage 7a

Weekschema: planning en realisatie

uur:	MA		DI		WO		DO		VR		ZA		ZO	
	P	R	P	R	P	R	P	R	P	R	P	R	P	R
06.00														
07.00														
08.00														
09.00														
10.00														
11.00														
12.00														
13.00														
14.00														
15.00														
16.00														
17.00														
18.00														
19.00														
20.00														
21.00														
22.00														
23.00														
24.00														
01.00														
02.00														
03.00														
04.00														
05.00														
Totaal														

Toelichting:

P = planning

R = realisatie

Kleur als volgt:

Wit = slapen en persoonlijke verzorging

Blauw = eten en helpen in het huishouden (opruimen, afwassen, een boodschap doen, etc.)

Paars = werken in een baan

Geel = ontspanning: muziek luisteren, sporten, uitgaan, sociale contacten, etc.

Zwart = je tijd verdoen in ongericht en onproductief werk

Groen = lessen volgen op school (contacttijd)

Oranje = reizen of onderweg zijn

Rood = leren voor school, huiswerk maken, werken aan een werkstuk, etc.

Bijlage 8

Contract StuDiesteuNgroep

Naam:

Klas:

1. De belangrijkste valkuil waar ik aan ga werken is:

.....
.....

2. Ik besteed nu gemiddeld uur per week zelfstandig aan mijn schoolwerk.
Mijn streven is om er gemiddeld uur per week aan te besteden.

Ik verklaar dat ik ten minste tien weken zal deelnemen aan de StuDiesteuNgroep, om mijn studiehouding te verbeteren.

Ik ga akkoord met de regels en afspraken die voor deze groep gelden zoals ze zijn beschreven in het informatieblad StuDiesteuNgroep.

Wat gezegd wordt in de StuDiesteuNgroep is vertrouwelijk en ik zal dat respecteren.

Datum: Handtekening:

.....

De begeleider van de StuDiesteuNgroep, dhr/mw

.....

verklaart dat de school jou door middel van de StuDiesteuNgroep zal helpen om je studiehouding te verbeteren.

Wat gezegd wordt in de StuDiesteuNgroep is vertrouwelijk en ik zal dat respecteren.

Datum: Handtekening:
.....

Bijlage 9

Tips tegen uitstelgedrag

Probeer te achterhalen waarom je maar niet aan het werk kunt komen. Dit kan zijn:

De taak is te saai, de taak is te lang

Tips:

- splits de taak in kleinere stukken
- beloon jezelf als je een stukje af hebt, bijvoorbeeld met dat telefoontje dat je zo graag even wilt plegen, met een kop koffie of een kwartiertje tv kijken
- plan pauzes en houd je er strikt aan
- wissel af met kleine stukjes werk dat je wel interessant vindt, bijvoorbeeld iets opzoeken op internet, of een korte opdracht van je favoriete vak

De taak is te moeilijk

Tips:

- neem tijd om de opdracht goed te bestuderen en ga na wat je precies moeilijk vindt
- vraag hulp van een klasgenoot
- vraag hulp van je leraar of je mentor
- vraag of je meer tijd kunt krijgen (vraag dit niet op het laatste nippertje!)

De taak is erg belangrijk en je bent bij voorbaat bang dat het je niet lukt

Tips:

- besef wat er in het ergste geval kan gebeuren (een onvoldoende, blijven zitten, zakken voor je examen) en gebruik dit als motivatie om aan het werk te gaan
- deel je zorgen met een leraar, een klasgenoot, je ouders; misschien ontdek je door er over te praten dat je je ten onrechte zorgen maakt
- kijk nog eens goed naar je doelen - vraag je niet te veel van jezelf?
- is deze taak wel echt zo belangrijk als je denkt? wees realistisch, misschien kun je je best een fout permitteren, ook daar leer je van

Andere taken zijn belangrijker

Tips:

- maak een lijstje van al je taken
- realiseer je dat je ergens moet beginnen om de achterstand weg te werken
- begin met de grote taken, die kosten de meeste tijd; de kleine taken doe je makkelijker aan het eind van een dag even of ter afwisseling tussendoor
- vink af waarmee je klaar bent
- beloon jezelf als je iets van de lijst hebt afgewerkt

(Naar: Mike Levy, *Get yourself organised!*, David Grant Publishing Limited, Kent, UK, 1997)

Bijlage 10

Brief aan de ouders

Aan de ouders/ verzorgers van de leerlingen in H4, H5, V4, V5 en V6

Betreft: project stuDiesteun

Haren, 27 september 2004

Geachte ouders / verzorgers,

Uw dochter of zoon volgt op dit moment de Tweede Fase waarin van de leerlingen steeds meer zelfstandigheid wordt gevraagd. In de Tweede Fase wordt niet alle leerstof meer klassikaal behandeld, terwijl de leerstof wel wordt getoetst.

Het trouw doorwerken van een planning aan de hand van een studiewijzer die de leerkracht aanbiedt, leidt over het algemeen tot voldoende studieresultaten. Daar waar leerlingen echter verzuimen om de leerstof (zelfstandig) te bestuderen ontstaan achterstanden, hiaten en veelal onvoldoende resultaten.

Een belangrijk aspect in de Tweede Fase is dus **werkdiscipline**: het aan de hand van een planning starten met wat moet gebeuren en afmaken waar je aan begonnen bent. Uit gesprekken met leerlingen is gebleken dat na de overgang van klas 3 naar 4, maar ook in de examenjaren, een aantal leerlingen buiten de lessen onvoldoende tijd besteedt aan de studie - met alle gevolgen van dien.

We willen proberen om deze leerlingen te helpen dit werkgedrag te verbeteren. De groep leerlingen die moeite heeft met het opbrengen van de benodigde werkdiscipline en hierbij graag hulp heeft, kan zich opgeven voor de **StuDiesteunGroep**.

De StuDiesteunGroep kunt u zien als een 'cursus' of training om het studiegedrag inzake werkdiscipline te verbeteren. Het concept is ontleend aan de 'studieversnellingsgroep' voor studenten van de Rijksuniversiteit Groningen en bewerkt voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

De leerling legt zich schriftelijk vast om minimaal 10 weken deel te nemen aan de groep. In die tijd moeten de deelnemers (maximaal 12 leerlingen per groep) zich aan enkele heldere afspraken houden, waaronder op tijd zijn in deze groep en een weekplanning af hebben. Als deelnemers zich bij herhaling niet aan de gemaakte afspraken houden, mogen zij twee keer niet deelnemen aan de groep maar moeten zij in diezelfde tijd alleen, op school, aan hun schoolwerk werken.

Het doel van de stuDiesteunGroep is onder leiding van een vaste begeleider en met een groep medeleerlingen als klankbord, de leerling bewust te maken van de voordelen van een goede werkdiscipline en uiteindelijk te komen tot een betere werkhouding, ook voor de langere termijn.

Het aanmelden kan op initiatief van de leerling plaatsvinden, maar ook op aandringen van de mentor. Deze zal gebruik maken van de gegevens uit de Selftest (onderzoek naar leerstijl), de behaalde studieresultaten en observaties van docenten, om het onderwerp ‘werkhouding’ met de leerling te bespreken en deelname aan de studiesteun­groep voor te stellen.

In beginsel kan elke Tweede-Faseleerling zich voor de cursus aanmelden. Voor dit schooljaar beperken we ons echter tot het vierde leerjaar TF (havo 4 en vwo 4) voor een eerste start met een Studiesteun­groep van 10 weken, te beginnen direct na de kerstvakantie.

We hopen hiermee onze leerlingen een instrument aan te bieden dat meer systematisch het probleem van een slechte werkdiscipline aanpakt.

Namens de docenten van het Tweede-Faseteam,
Met vriendelijk groet,

titel	Van de klas een groep maken
doel	met leerlingen in 4h of 4v een groep vormen waar ze zich thuisvoelen
doelgroep	mentoren 4h en 4vl
soort instrument	programma voor mentorlessen, uit Stanford, G: <i>Groepswork in het onderwijs</i> , Intro, Baarn, 1997
beproefd?	door diverse scholen in de VS en in Nederland
ontwikkeld door	Gene Stanford; Nederlandse vertaling en aanvulling door J.J. Bade en J. Molter, CPS; bewerking voor deze map door Lieke Meijs
contact	Lieke Meijs, SLO: l.meijs@slo.nl

Van de klas een groep maken

Een programma voor mentorlessen aan het begin van de tweede fase

Inleiding

Als een klas een goed functionerende groep is is het werkklimaat meestal beter. Leerlingen begrijpen en aanvaarden elkaar, de communicatie is open en ze nemen makkelijker verantwoordelijkheden op zich. Er wordt beter samengewerkt en de leerlingen kunnen eerder tot oplossingen van conflicten komen.

Aan het begin van de tweede fase ontstaat meestal niet direct zo'n groep. De leerlingen hebben doorgaans maar bij enkele vakken les in dezelfde groepssamenstelling, waardoor ze elkaar veel minder goed leren kennen dan ze in de onderbouw gewend waren.

Bovendien zijn de groepen in de vierde erg heterogeen, niet alleen door de verschillende profielen en vakken die leerlingen hebben maar ook door het verschil in 'herkomst' van de leerlingen. Een gemiddelde 4-havogroep bestaat uit leerlingen uit 3 havo, doubleurs, leerlingen die van het vwo afkomstig zijn of leerlingen van 4 vmbo-t, soms ook van andere scholen.

Een aantal leerlingen zal zich door al deze nieuwe gezichten en het ontbreken van een vertrouwde vaste groep verloren voelen in de tweede fase. Leerlingen die in de derde (eindelijk) hun draai hadden gevonden, moeten nu opnieuw beginnen met het vinden van hun plek.

Het tweede-faseonderwijs laat leerlingen veel zelfstandig werken en veel samenwerken. De leerlingen zijn op zichzelf en op elkaars steun aangewezen. Een reden temeer om te zorgen dat de leerlingen elkaar weten te vinden, elkaar helpen en elkaar respecteren.

Het programma 'Van de klas een groep maken' heeft als doel om een klas zich te laten ontwikkelen tot zo'n groep waarin de leerlingen zich op hun gemak voelen en waarin ze tot betere leerresultaten kunnen komen.

De klas doorloopt in dit ontwikkelingsproces vijf fasen. In iedere fase wordt aan de hand van oefeningen gewerkt aan het tot stand brengen van een optimale groep. De vijf fasen zijn:

1. Oriëntatie
2. Regels vastleggen
3. Conflicten oplossen
4. Productiviteit
5. Slotfase.

Een uitgebreide schets van de vijf fasen vindt u in bijlage 1.

De school kan de groepsvorming bevorderen door leerlingen in zoveel mogelijk lesuren in dezelfde samenstelling bij elkaar te zetten, zoveel mogelijk in een eigen klas dus. In deze klas zal het programma het best tot zijn recht komen.

Opzet en uitwerking

Aanbevelingen om het programma tot een succes te maken

Het programma is in eerste instantie gemaakt voor en toegepast op een Amerikaanse Junior High school. Nadat het in het Nederlands vertaald is zijn er docenten in Nederland mee aan de slag gegaan en zij hebben hun praktische ervaringen ermee beschreven. Enkele (Nederlandse) aanbevelingen om dit programma tot een succes te maken:

- Het is van belang dat schoolleiding, collega's en ouders geïnformeerd worden over het doel van dit programma.
- Voor het programma kunnen mentorlessen of introductiedagen gebruikt worden.
- Voor een maximaal rendement van het groepswork is het belangrijk dat het voor de leerlingen niet een geïsoleerd gebeuren is, dat ze slechts één of twee keer in de week meemaken. Afspraken maken met collega's die aan dezelfde klas lesgeven is wenselijk. Zij kunnen aansluiten op de fase die door de mentor met de klas geoefend is.
- Het in gang zetten van het ontwikkelingsproces om van een klas een groep te maken, kan het beste gebeuren in een klas die de docent goed ligt. Over het algemeen is een klassendozent of mentor een geschikte persoon hiervoor, ook omdat die vaak een taak heeft in de persoonlijke begeleiding van de leerlingen.
- Het is niet noodzakelijk om het hele programma door te werken. Wel is de systematiek van de vijf achtereenvolgende fasen van belang. De docent kan echter zelf selecteren uit het aanbod van oefeningen. Daarbij spelen de eigen wensen van de docent, de aard van de klas, de vaardigheden die de leerlingen missen, en het eigen oordeel van de docent een rol.
- Een goede werkwijze om een eigen programma samen te stellen is: eerst het hele programma doornemen en dan per fase een selectie van de oefeningen maken. Voorkomen moet worden het groepswork ontaardt in 'een spelletje voor de laatste tien minuten', want dat zou de onderwijskundige en pedagogische idee die aan dit boek ten grondslag ligt geweld aan doen. In bijlage 2 is een voorstel voor een programma opgenomen.
- Veel scholen houden tegenwoordig kennismakingsweken of organiseren werkweken. Vaak zijn het activiteiten die buiten de normale lessen en buiten de school plaatsvinden en ook dikwijls weinig relatie hiermee vertonen. Ook in dit opzicht kan dit programma een dienst bewijzen. Het materiaal kan in dergelijke werkweken gebruikt worden maar kan daarna een vervolg krijgen in de mentorlessen of andere lessen.
- Het is belangrijk om regelmatig met leerlingen te overleggen over wat er beoogd wordt met dit programma en wat er bereikt is. Als leerlingen medeplichtig gemaakt worden

aan dit doel, krijgen ze het gevoel dat er een gemeenschappelijk belang op het spel staat.

- Dit programma beoogt meer dan klassen in groepjes op te delen en hen aan het werk te zetten. De uitdaging is van een klas een hechte, samenwerkende en op elkaar betrokken groep te maken. Dat kost tijd.

Voorwaarden voor uitvoering van het programma

Het is per se noodzakelijk om lestijd voor dit programma te reserveren, bijvoorbeeld een mentoruur of begeleidingstijd. Een school verkortte op een vaste dag in de week de lessen van 50 naar 40 minuten en creëerde daardoor 60 minuten begeleidingstijd, waarin dit programma uitgevoerd kon worden in 4 havo. Andere klassen kregen in de 60 minuten steunlessen, extra wiskunde of huiswerkbegeleiding.

Van belang is dat de schoolleiding dit programma ondersteunt en onder de aandacht brengt van andere geledingen binnen de school.

Klassendocenten of mentoren, die een begeleidingstaak hebben in een bepaalde klas, zijn geschikte personen om dit programma uit te voeren. Als een heel team van klassendocenten van een bepaalde jaarlaag hiervoor kiest, kunnen ze elkaar ondersteunen in de opzet van het programma en de selectie van de oefeningen.

Aanwijzingen voor mentoren/docenten die het programma gaan uitvoeren

Het is nuttig dat de docenten zich informeren over het hele programma, om zich de kerngedachte erachter eigen te maken. De volgende stap is het opstellen van een uitgebalanceerd en gefaseerd programma (zie bijlage 2).

De vijf fasen kennen wel een chronologische volgorde maar in de werkelijkheid overlappen ze elkaar voor een groot deel. Zo kan een docent besluiten nog enkele weken door te gaan met de oriënterende oefeningen, maar tegelijkertijd met fase 2 beginnen. Op soortgelijke manier kan een groep die juist de productiviteitsfase ingaat (fase 4), ook met conflicten (fase 3) bezig blijven.

Kortom het is erg moeilijk om nauwkeurig vast te leggen hoe lang het zal duren voor een fase geheel voltooid is of wanneer een klas van de ene in de andere fase kan overgaan.

Als er buiten de klassendocent/mentor nog meer docenten meedoen in dit programma, is onderling overleg nodig bij de beslissing om naar een volgende fase over te gaan.

Als vuistregel zou de klassendocent/mentor ervan uit moeten gaan dat hij de klas tijdens de eerste 6-8 weken door de eerste drie fasen brengt. Valt in die periode een werkweek, met daarin tijd voor de oriëntatiefase dan kan het sneller.

In feite zou het grootste deel van het schooljaar besteed kunnen worden aan de productiviteitsfase. Dit kan in de vorm van binnen- of buitenschoolse projecten, of samenwerkingsopdrachten bij allerlei vakken.

Behalve de voorbereiding op het programma, heeft de docent ook de taak zich te verdiepen in zijn eigen rol in dit geheel. Van hem/haar wordt voorbeeldgedrag verwacht omdat leerlingen ook worden beïnvloed door gedrag van docenten.

Ook moet de docent weten welke rol van hem/haar verwacht wordt in de verschillende fasen. Gedurende het vaststellen van de gedragsregels kan de docent zich bijvoorbeeld terugtrekken als discussieleider, waardoor de leerlingen de kans krijgen leiderschapsfuncties op zich te nemen.

Stappenplan

Het instrument moet van start gaan aan het begin van het schooljaar in klassen die heteroog van samenstelling zijn en waar veel leerlingen elkaar nog niet kennen. De voorbereidingen voor het programma dienen al een half jaar eerder te starten. De initiatiefnemer voor de invoering van dit instrument kan een schoolleider, een jaarlaag coördinator of een team van docenten of mentoren zijn.

De stappen die achtereenvolgens gezet moeten worden zijn:

Vorbereiding

- beslissen wie de uitvoerders van dit programma zijn
- bestuderen van het cursusboek, komen tot een programma
- plannen wanneer en in welke klassen het programma uitgevoerd gaat worden
- informeren van de geledingen binnen school over doel en werkwijze van dit programma
- collegadocenten die lesgeven aan klassen waarin dit programma uitgevoerd wordt, kunnen aangeven of ze aan delen van het programma mee willen doen

Start van het programma

- informatie verstrekken aan collegadocenten over de gedragsregels die in iedere klas gemaakt zijn (fase 3)

Evaluatie

De evaluatie

Als de vijf fasen van dit programma doorlopen zijn, is het zinvol om in een evaluatie alle indrukken op een rij te krijgen. Fase 5 is de slotfase, als een groep ophoudt te bestaan. Het kan zijn dat de groep in dezelfde samenstelling ook het jaar daarna nog bij elkaar zit, maar ook dan is het zinvol om in een evaluatie terug te blikken op het rendement van het programma.

Bij de evaluatie is van belang om te weten welke kenmerken goed functionerende groepen hebben:

- De leden begrijpen en aanvaarden elkaar.
- De communicatie is open.
- De leden nemen verantwoordelijkheid op zich voor hun eigen leren en gedrag.
- De leden werken samen.
- Voor het nemen van beslissingen zijn procedures opgesteld.
- De leden zijn in staat problemen ongedwongen het hoofd te bieden en hun conflicten constructief op te lossen.

Niet iedere klas zal dit ideaal bereiken. Wel kan bekeken worden in hoeverre deze kenmerken van toepassing zijn op de groep, na het volgen van het programma. Gene Stanford testte de gevolgen van de oefeningen door ze bij bepaalde groepen volgens een gestructureerd plan te gebruiken en bij andere groepen niet en deze daarna te vergelijken in ontwikkeling.

Verantwoording

Het programma is ontwikkeld door Gene Stanford, docent Engels aan de Horton Watkins High School in Ladue, Missouri, Verenigde Staten.

Voor Nederland is het boek bewerkt door J.J. Bade, voormalig leraar Engels en J. Molter, voormalig docent klassieke talen, beide stafmedewerker bij het CPS. Zij verzamelden de ervaringen van de Nederlandse docenten, die met dit programma gewerkt hebben. In het boek is in ieder hoofdstuk een aparte paragraaf aan deze ervaringen gewijd.

Lieke Meijs, projectleider van het project 'Van 3 naar 4' van SLO, heeft als klassendocent in 4 havo dit programma uitgevoerd en het beschreven als instrument voor deze map om de aansluiting tussen 3hv en tweede fase te verbeteren.

Bijlagen:

Bijlage 1: Beschrijving van de vijf fasen

Bijlage 2: Een voorbeeldprogramma

Bijlage 1

1. Beschrijving van de vijf fasen

Fase 1: Oriëntatie

Wanneer leerlingen op de eerste dag van het schooljaar de klas binnen komen, zitten ze vol vragen waarvan de meeste wijzen op een behoefte om te begrijpen wat de nieuwe situatie hen zal brengen ('Moeten we uittreksels van alle boeken maken?', 'Geeft u hoge cijfers?' 'Moeten we aantekeningen bijhouden?') en wie hun medeleerlingen zijn. De leerlingen zijn erin geïnteresseerd hoe zij zelf behandeld zullen worden, zowel door de docent als door de andere leerlingen en hoe het in de klas zal bevallen. De eerste dagen zal het leiding geven aan de groepsontwikkeling vooral bestaan uit een beschrijving van wat leerlingen in de klas kunnen verwachten en hun onderlinge kennismaking.

Fase 2: Regels vastleggen

Na een paar dagen of weken van oriënterende oefeningen beginnen bij de leerlingen regels voor toekomstig gedrag te ontstaan. Deze leggen vast welke gedrag men van elkaar mag verwachten. De docent kan bemiddelen door ervoor te zorgen dat die regels worden vastgelegd welke waarschijnlijk het meeste nut voor de groep zullen hebben.

Groepsverantwoordelijkheid

De eerste van deze regels is dat de groep verantwoordelijkheid draagt voor eigen functioneren. De individuele leden worden het erover eens verantwoordelijkheid te dragen voor hun bijdrage aan de groepsactiviteit. De leden hebben de verantwoordelijkheid de groepsgenoten uit te nodigen hun bijdrage te leveren. De leden krijgen op verschillende niveaus verantwoordelijkheid voor het leiderschap van de groep. De groep begint samen te werken zonder rechtstreeks toezicht van de docent.

Op anderen reageren

Een tweede regel die al vroeg vastgesteld moet worden is dat de leerlingen zorgvuldig naar elkaar luisteren en elkaar antwoord geven. In de meeste klassen is er, wanneer er een discussie gehouden wordt, een uitwisseling tussen de docent en de leerlingen. De leerlingen verwachten dat de docent op hun opmerkingen reageert. Wanneer de leerlingen op elkaar reageren, wordt dat vaak als wanordelijk beschouwd. Zo leren de leerlingen niet om rekening met elkaar te houden en elkaars bijdragen te respecteren en serieus te nemen. Het is belangrijk leerlingen te leren rechtstreeks met elkaar te communiceren en waardering voor elkaars opmerkingen en ideeën te hebben.

Komen tot samenwerking

Een derde regel waaraan aandacht geschonken moet worden, is de verwachting dat de leden liever met elkaar willen samenwerken dan tegen elkaar opwerken. Aangezien het grootste deel van onze schoolpraktijk gebaseerd is op de veronderstelling dat concurrentie gezond is, is het niet altijd gemakkelijk deze nieuwe regel vast te leggen. Een klas kan geen echte groep worden als de leden niet bereid zijn op een volwassen en productieve manier samen te werken.

Beslissingen nemen door consensus

Met algemeen goedvinden (consensus) beslissingen nemen betekent dat de leerlingen ernaar streven tot groepsbeslissingen te komen die door alle leden van de groep ondersteund worden. Sinds jaar en dag zijn we echter aan meerderheidsbeslissingen gewend geraakt. Dit houdt in dat de minderheid, wat in sommige gevallen een groot aantal groepsleden betekent, met een beslissing of een beleid verder moet waarvoor ze weinig enthousiasme kan opbrengen.

Consensus tot doel maken – zelfs als het niet in alle gevallen bereikt kan worden – moedigt de leerlingen aan met de behoefte van alle groepsleden rekening te houden. Het betekent dat ze nauwkeurig moeten luisteren naar ideeën waarmee ze het aanvankelijk niet eens konden zijn; ze leren de eigen mening zorgvuldig overwegen en compromissen uitwerken wanneer er conflicten ontstaan.

Problemen onder ogen zien

Een karaktertrek die een volwassene van een onvolwassen persoon onderscheidt is de bereidheid problemen onder ogen te zien en ze het hoofd te bieden. Dit geldt evenzeer voor een groep. In een groep met een volwassen attitude negeren de leden een probleem niet, maar proberen in plaats daarvan te analyseren wat er verkeerd gaat; ze trachten hun zwakheden te herstellen en hun problemen op te lossen.

Fase 3: Conflicten oplossen

Zodra de communicatie in de klas vrijer en directer geworden is, is het heel gewoon dat er meningsverschillen ontstaan. Er zijn hiervoor veel redenen. Het is belangrijk dat de docent erop voorbereid is het toegenomen aantal conflicten aan te pakken. De meeste van ons voelen zich erg onbehaaglijk wanneer ideeën en belangen met elkaar botsen en zijn geneigd onenigheid weg te moffelen. Het is verschrikkelijk belangrijk voor de docent de leerlingen te helpen hun gevoelens en gedrag te doorzien en constructieve methoden te leren hanteren om conflicten op te lossen.

Fase 4: Productiviteit

In deze fase komt er een duidelijk gevoel van ‘we zijn een groep geworden’ tevoorschijn en de groep gaat goed functioneren, zowel bij het vervullen van opdrachten als in het tegemoet komen aan de emotionele behoeften van haar leden. De leerlingen zijn zich ervan bewust dat er iets bijzonders met hen gebeurt: zij zijn een *groep* geworden. Er blijven natuurlijk problemen opduiken, maar de groep gebruikt en verbetert haar vaardigheden om zowel onderlinge als inhoudelijke problemen het hoofd te bieden.

Fase 5: Slotfase

Iedere klas weet dat ze meestal maar een bepaalde tijd in deze samenstelling bij elkaar zijn. Het jaar loopt ten einde en de leerlingen zullen verschillende wegen inslaan. Als de klas een verzameling individuen is gebleven, zal de slotfase met onverschilligheid of zelfs opluchting worden ondergaan. Als de klas zich tot een echte groep heeft ontwikkeld, kunnen de sterke emotionele banden die zijn ontstaan de slotfase tot een mogelijke verwarrende periode maken. Het is een intellectueel en emotioneel stimulerende ervaring om lid van een echte groep te zijn en de gedachte dat de groep uit elkaar gaat, kan zowel voor de leerlingen als voor de docent een aangrijpende ervaring zijn. In deze fase moet de leraar de leerlingen helpen om te gaan met de problemen die het uit elkaar gaan met zich meebrengt, zodat zij hun goede ervaringen kunnen behouden en meenemen en met een positief gevoel verder kunnen gaan.

Bijlage 2

2. Een voorbeeldprogramma

Per fase worden in dit voorbeeld één of twee oefeningen uitgevoerd. De nummers van de oefeningen verwijzen naar de nummering in het oorspronkelijke materiaal.

Fase 1: Oriëntatie

Er wordt gestart met een oefening om een indruk te krijgen van deze fase.

Oefening 1: Jezelf voorstellen

Laat de leerlingen één voor één naar voren komen om hun naam op het bord te schrijven (of in de bank blijven zitten en een naambordje maken) en de klas iets over zichzelf te vertellen dat de klas kan helpen hen beter te leren kennen. Iedereen in de klas noteert de naam van de persoon en bij iedere naam iets dat als herinnering van die persoon kan dienen.

Zelfs als u uzelf al aan de klas hebt voorgesteld, moet u zelf met deze oefening beginnen om een voorbeeld te geven aan de leerlingen. Begin vervolgens aan één kant van het lokaal en laat de leerlingen één voor één voor het bord komen. Ga liever systematisch de klas rond dan te wachten op vrijwilligers.

Als leerlingen er moeite mee hebben om wat over zichzelf te vertellen, suggereer ze dan hobby's te noemen, interesses, hoeveel broers en zussen te hebben, waar ze wonen. Laat andere leerlingen geen vragen stellen; de sprekers mogen zelf beslissen hoeveel ze willen meedelen.

Wanneer alle leerlingen zich hebben voorgesteld, vraag de leerlingen dan de notities die zij ter herinnering hebben gemaakt te bewaren.

Oefening 4: Interview en introductie (kan ook als vervanging van oefening 1)

Geef iedere leerling de opdracht iemand in de groep te zoeken die hem betrekkelijk onbekend is. Laat de partners elkaar interviewen en proberen elkaar te leren kennen. U kunt een zekere opbouw aanbrengen door bijvoorbeeld voor te stellen elkaar vijf vragen te stellen over zaken waar ze normaal gesproken niet gemakkelijk achter zullen komen of dat ze uitvissen wat hun partner buiten schooltijd graag doet.

De docent kan ook samen met de klas een lijstje van vragen op het bord maken waaruit geput kan worden.

Bijvoorbeeld:

- Waar heb je het meeste een hekel aan?
- Waar ben je het meeste trots op, van de dingen die je gedaan hebt?
- Waar ben je bang voor?
- Heb je wel eens iets gedaan wat je nooit meer zou doen? Wat?
- Waar houd je het meest van?

Fase 2: Regels vastleggen

Groepsverantwoordelijkheid

Oefening 1: Organiseren

Deze oefening kan goed dienen als warming-up en als voorbeeld van hoe het wel/niet moet. Het is een oefening die weinig bedreigend is en met een grote kans op succes. De leerlingen leren door deze oefening aspecten van samenwerken en organiseren kennen. Start met de volgende instructie:

Ik ga jullie een opdracht geven om te zien hoe goed en hoe vlug jullie kunnen samenwerken. Je moet de gemiddelde leeftijd van de klas uitrekenen in jaren, maanden en dagen. Je moet als groep samenwerken en de groep moet het samen eens worden over het antwoord.

Als de leerlingen de opdracht begrijpen, trekt u zich terug en observeert.

Als ze hun antwoord voorleggen, controleer dit dan en start een klassengesprek over de methode die ze gebruikt hebben op het op te lossen.

Stel vragen als:

- Welke organisatieproblemen hadden jullie verwacht?
- Wat bracht vertraging in de groep?
- Was er een leider nodig?
- Fungeerde er iemand als leider?
- Hoe werd de leider gekozen?
- Welke verantwoordelijkheid droeg ieder groepslid bij de oplossing van het probleem?
- Hoe zou de groep een volgende keer het probleem vlugger kunnen oplossen?

Besluit het nagesprek door op een flap de conclusies van de groep omtrent samenwerken op papier te zetten. Bewaar deze om er de volgende keer op terug te komen bij een volgende opdracht tot samenwerken.

Soms willen groepen meteen nog zo'n oefening. Laat ze dan het gemiddelde gewicht of de gemiddelde lengte van iedereen in de klas uitrekenen.

Daarna kan een van de raadselspelletjes gebruikt worden (oefening 3a e.v.). De klas wordt in twee grote groepen verdeeld, die tegen elkaar spelen (wedstrijdelement). Ieder groepslid krijgt een kaartje met daarop informatie die een deel vormt van de oplossing van het raadsel. Gezamenlijk kunnen ze het raadsel oplossen door informatie uit te wisselen en samen te voegen, door zeer goed naar elkaar te luisteren en samen te werken.

Het kapingraadsel bijvoorbeeld luidt: er werd een vliegtuig gekaapt terwijl het van Hawaï naar Singapore vloog. Jullie taak is erachter te komen welke door de politie gearresteerde verdachte naar alle waarschijnlijkheid de kaper was.

Er zijn ook vakspecifieke oefeningen bij zoals wiskunderaadsels.

Op anderen reageren

Oefening 5: Reageren op een vorige spreker (discussietechniek)

Geef de leerlingen een vraag, een vakinhoudelijk onderwerp of een controversiële kwestie om over te discussiëren. Bijvoorbeeld: welke beslissingen behoren personen van jullie leeftijd te mogen nemen en welke niet?

Zeg dat ze alleen kunnen bijdragen door op een of andere manier op de voorgaande spreker te reageren. Met andere woorden: in plaats van eenvoudig hun eigen mening te geven, moeten ze eerst kanttekeningen maken bij de voorgaande bijdrage of er een aanvulling op geven.

Vraag de leerlingen de vorige spreker aan te kijken, terwijl ze hun opmerkingen maken.

Oefening 7: Reageren op een vorige spreker (discussietechniek)

Deze oefening lijkt op oefening 5 maar nu moeten leerlingen de opmerking van de vorige spreker eerst samenvatten en er hun eigen bijdrage aan toevoegen.

Stel een of twee leerlingen aan om mee te luisteren naar de discussies en leerlingen te onderbreken die de voorgaande bijdragen niet goed samenvatten voordat ze met de eigen bijdrage komen.

Tot samenwerking komen

Oefening 1: Gebroken vierkanten

Een eenvoudige oefening om mee te starten.

De klas wordt in groepjes van vijf personen verdeeld. Iedere groep krijgt een stapel met vijf enveloppen waarin puzzelstukjes zitten die zo gesneden zijn dat er vijf vierkanten van vijftien bij vijftien centimeter van te maken zijn. De stukjes zijn verspreid over de diverse enveloppen.

De opdracht luidt:

Jullie moeten samen een puzzel in elkaar zetten, maar dat is niet zo eenvoudig. Met de puzzelstukjes zijn vijf volledige vierkanten te maken. De opdracht is pas af als ieder een volledig vierkant gemaakt heeft. Je mag puzzelstukjes ruilen maar niemand mag praten. Je mag niet om een stukje vragen maar je moet wachten tot iemand je het stukje geeft.

In het nagesprek kunnen leerlingen praten over de moeilijkheden die ze ondervonden en de manier waarop ze het aanpakten.

Beslissingen nemen door consensus

Oefening: Overleven in de Rocky Mountains

Deze oefening laat leerlingen ervaren dat er betere resultaten geboekt worden als leerlingen samenwerken in plaats van individueel opereren.

De oefening vraagt van leerlingen eerst op eigen houtje een opdracht uit te voeren, vervolgens in een groep te werken door een stemming waarbij de meerderheid beslist, en tenslotte in een groep te werken en gebruik te maken van consensus.

Omdat het om een kwantitatieve oplossing gaat, kunnen de resultaten goed vergeleken worden.

De opdracht luidt om een keuze te maken uit materialen die op een tocht ter overleving meegenomen moeten gaan worden.

Problemen onder ogen zien

Oefening 2: Observatie

Laat een of twee leden van de groep buiten de kring gaan zitten en laat ze de groep observeren terwijl die bezig is met een (willekeurige) opdracht.

U kunt deze twee leerlingen aantekeningen laten maken over de manier waarop de groep beter zou kunnen functioneren of ze laten zoeken naar specifieke dingen zoals het aantal keren dat leerlingen anderen aanmoedigen om te praten of momenten waarop de groepsleden niet naar elkaar luisteren.

(In het boek staan observatieformulieren die hieraan richting geven. Deze kunt u uiteraard ook zelf maken en er al dan niet in overleg met de groep bepaalde aandachtspunten op zetten.)

Oefening 4: Brainstormen

Als een groep een bepaald probleem heeft, kan deze oefening helpen om op een systematische wijze tot een oplossing te komen. Stel dat het probleem is: Hoe kunnen we voorkomen dat we in onze discussie van het probleem afdwalen?

Verdeel de klas in kleine groepjes die de volgende instructie krijgen:

- Bedenk in tien minuten zoveel mogelijk ideeën die het probleem zouden kunnen oplossen (het gaat om de kwantiteit).
- Houd geen enkel idee achter omdat het waardeloos of onhaalbaar zou zijn.
- Geef geen oordeel over de ideeën, schrijf alles op.
- De groep moet er drie uitkiezen waarvan ze denken dat ze er het meest aan hebben.
- De rapporteur uit de groep meldt dit aan de klas.

De klas bespreekt uiteindelijk samen wat de beste oplossing is.

Fase 3: Conflicten oplossen

Voor deze fase zijn geen specifieke oefeningen opgenomen, wel voorstellen voor acties zoals 'rolwisseling'. Bij een conflict dat ontstaan is tussen twee leden van de groep, wordt voorgesteld van rol te wisselen, dat wil zeggen: probeer te denken en te spreken zoals de ander zou doen.

Deze rolwisseling geeft beide partijen een andere kijk op de zaak en een beter begrip voor het standpunt van de ander.

2.1 Fase 4: Productiviteit

Wanneer een klas zich eenmaal op succesvolle wijze tot een productieve groep heeft ontwikkeld, neemt de reeks activiteiten die naar tevredenheid kunnen worden aangepakt aanzienlijk toe.

Terwijl veel werkvormen, zoals rollenspelen, gedoemd zijn te mislukken bij een groep die bezig is nog een groep te worden, zullen deze met veel enthousiasme ondernomen worden door een groep die deze vierde fase bereikt heeft.

Leerlingen kunnen in deze fase zelfstandig in groepen aan projecten werken of buitenschoolse projecten uitvoeren.

De docent krijgt in deze fase de rol om op bepaalde momenten terug te grijpen naar afspraken of regels die in eerdere fasen gemaakt zijn. Bij conflicten kan hij weer teruggrijpen naar een eerdere fase.

Fase 5: Slotfase

In deze fase moet getracht worden alle emoties rond het naderende uiteenvallen van de groep positief vorm te geven.

Oefening 1: Herinneringen ophalen

Begin een klassengesprek waarbij de ontwikkeling van de groep geschetst wordt vanaf de eerste dag tot nu toe. Teken op het bord een tijdslijn en markeer de verschillende gebeurtenissen zoals de groep die zich herinnert. Moedig de leerlingen aan hun ervaringen uit te wisselen en herinner leerlingen aan gebeurtenissen die voor hen van bijzonder belang waren.

Geef de leerlingen de gelegenheid om alle vragen te stellen die betrekking hebben op hun waarnemingen van de veranderingen die zich in de groep voltrokken of over gebeurtenissen tijdens de afgelopen periode.

Oefening 5: De tijdcapsule

Laat de groep een ‘tijdcapsule’ in elkaar zetten: een verzameling voorwerpen die de unieke kenmerken van de groep karakteriseren. Zeg hen dat u wilt dat iemand die over tien jaar deze verzameling bekijkt kan zien hoe de groep eruit zag en wat de groep zo uitzonderlijk maakte. De voorwerpen van de leerlingen kunnen bestaan uit foto’s, voorbeelden van hun werk (projecten), gedichten over de groep, een collage, mascotte, groepsbeestje.

titel	Vragenlijst Studievoorwaarden VSV – on line
doel	studiehouding van leerlingen in kaart brengen
doelgroep	leerlingen 3 h/v en 4 h/v
soort instrument	digitale vragenlijst (beschrijving)
beproefd?	op diverse scholen in Nederland
ontwikkeld door	KPC Groep
contact	Hans Oostrik; KPC Groep; (073–62 47 316)

Vragenlijst Studievoorwaarden VSV - online

Leerlingen brengen hun studiehouding in kaart

Inleiding

Leerlingen voeren steeds vaker zelfstandig hun studietaken uit. Daarbij moeten ze hun eigen leerproces bewaken en zijn ze steeds meer zelf verantwoordelijk voor hun schoolwerk en inzet. Om dit optimaal te laten verlopen is niet alleen intelligentie van belang, maar ook een goede studiehouding. Om de studiehouding zo nodig te kunnen verbeteren is kennis van sterke en zwakke punten in de eigen studiehouding van belang. De *Vragenlijst Studievoorwaarden VSV* van KPC Groep brengt in kaart hoe leerlingen zelf aankijken tegen hun studiehouding.

Om helemaal tot zijn recht te komen moet de afname van de VSV gevolgd worden door een gesprek tussen leerling en mentor en indien nodig daarna door een vaardigheidstraining of een andere vorm van begeleiding.

De VSV is geen objectief meetinstrument waarmee oorzaken van slechte studieprestaties kunnen worden achterhaald, het is een zelfevaluatie-instrument, een hulpmiddel voor leerlingen om te verwoorden wat mogelijke probleemgebieden kunnen zijn bij de manier waarop ze studeren. Door de problemen te verwoorden worden ze ook bespreekbaar. De VSV is op zichzelf ook geen selectie- of determinatieinstrument, maar kan bij selectie of determinatie wel als aanvullende informatiebron gebruikt worden naast andere gegevens over de leerling.

De vragenlijst kan gebruikt worden in de derde en de vierde klas havo en vwo.

Inhoud en organisatie

Inhoud

De vragenlijst bevat items op de volgende tien gebieden of ‘schalen’:

- motivatie
- concentratie
- studieaanpak
- tekstanalyse
- planning
- taakaanpak
- memoriseren
- faalangst
- lichamelijke conditie
- welbevinden

In bijlage 1 zijn een toelichting op de schalen en voorbeelden van vragen opgenomen.

In totaal moet bij 85 stellingen worden aangegeven of die vaak, soms of nooit van toepassing zijn. Hiermee geven de leerlingen aan hoe een aantal aspecten, leerling-kenmerken, door hen ervaren wordt en hoe deze de studie beïnvloeden. De vragen zijn soms positief, soms negatief geformuleerd, o.a. ter bevordering van de concentratie en vermindering van de voorspelbaarheid. De vijftientig vragen worden herleid tot de tien schalen, probleemgebieden, die aanknopingspunten bieden voor het gesprek en daarmee voor individuele begeleiding of groepsbegeleiding. De probleemgebieden worden aangegeven met de opmerking: ‘Bespreking gewenst!’ De groepsuitdraai geeft tevens aan, via het klasgemiddelde, in hoeverre een probleem zich in de hele groep voordoet. Als in een groep de gemiddelde uitslag voor bijvoorbeeld motivatie of tekstanalyse onder de maat is, kan een gerichte, gezamenlijke aanpak, indien mogelijk, veel effect sorteren.

De afname en de uitkomst

De vragenlijst kan zowel individueel als groepsgewijs afgenomen worden. Het afnemen gebeurt digitaal. Voor het afnemen van de lijst neemt de school een abonnement, daarna verstrekt KPC Groep aan de school een licentie met 'loginnaam' en wachtwoord waarmee de school op ieder moment van de dag voor een willekeurig aantal leerlingen online codes kan aanvragen. De leerlingen kunnen dan zelf, via de site van KPC Groep inloggen en daar de lijst invullen. Dit kunnen de leerlingen doen op iedere pc die is aangesloten op het internet, eventueel ook thuis. Scholen met weinig ICT mogelijkheden kiezen er wel voor om leerlingen de vragenlijst thuis te laten invullen.

Het invullen duurt vijftien tot twintig minuten. Individuele resultaten zijn direct door de mentor opvraagbaar, groepsresultaten nadat de hele groep (automatisch) is afgesloten. De tabel met het groepsoverzicht kan via de knip-en-plakfunctie in Microsoft Excel ingevoerd worden, en daarmee opgenomen in een leerlingvolgsysteem.

Rol van de leerling

De VSV is leerlingvriendelijk. Hij gaat uit van de eigen verantwoordelijkheid van de invuller. Deze bepaalt door de mate waarin hij eerlijk durft te zijn zelf de waarde van het instrument en de betrouwbaarheid. Hij krijgt zicht op zijn eigen sterke en zwakke punten in het leerproces.

Ook in het vervolgesprek moet duidelijk zijn dat dit in het belang van de leerling zelf is en niet zozeer bedoeld om als school een oordeel over de leerling te vellen.

Rol van de mentor

De context waarin de afname plaats vindt is mede van invloed op het resultaat. Het is daarom aan te bevelen dat de mentor de VSV zorgvuldig introduceert en de afname ervan goed organiseert. Vanuit een vertrouwensrelatie bespreekt hij met zijn leerlingen het hoe en waarom van de vragenlijst. Geef aan dat het geen beoordelingsinstrument is, maar een middel om inzicht te krijgen in eigen leerkenmerken, studiehouding. Vertel hoe de resultaten ervan worden besproken en wie er inzage heeft. Leg uit waarom voor de eigen verantwoordelijkheid is gekozen. Vraag naar hun gedachten hierover en bespreek de rollen van de leerling en de docent in het voortgangsgesprek.

Zorg dat de afname van tevoren goed geregeld is: computerruimte gereserveerd, instructies duidelijk, pincodes bij leerlingen bekend.

Ook bij de vervolgesprekken tussen leerling en mentor speelt wederzijds vertrouwen en een zorgvuldige aanpak een grote rol. Zie bijlage 2 voor suggesties bij het voeren van deze gesprekken.

Tijdpad

De meeste scholen nemen de VSV af in de periode september/oktober. Daarmee is vooral ook de preventieve functie duidelijk.

Na een half jaar kan een herhaling plaats vinden om het effect van de begeleiding te meten. Dat is echter niet voor alle leerlingen nodig.

Ook bij tussentijdse instroom of plotselinge verschuivingen in leerpatronen kan in individuele gevallen de toets afgenomen worden en besproken. Daarmee kunnen oorzaken en problemen snel zichtbaar worden.

In een aantal gevallen kiezen scholen ook voor een afname aan het einde van een determinatie- of selectieperiode. Mits gebruikt als ondersteuning bij de uiteindelijke beslissing, naast alle andere gegevens, of als uitgangspunt van de leerlingbespreking, is daar niets op tegen. Als selectie criterium op zich is de VSV niet bedoeld.

Bij voorkeur moet het aansluitend mogelijk zijn voor leerlingen om aan hun zwakke punten te werken in een vaardigheids cursus of met tijdelijke extra aandacht van mentor en/of docenten.

Verantwoording

De *Vragenlijst Studievoorwaarden VSV* is een product van KPC Groep. Neem voor informatie contact op met Hans Oostrik, telefoon 073 – 6247316.

Bronnen voor achtergrondinformatie:

- ‘De VSV als diagnose-instrument in het studiehuis’, H. Oostrik, In: *Studiehuisreeks: Mentoraat in het Studiehuis*, april 1999, nr. 25 (Meso Consult)
- *Diagnosticeren van opvallend leerlinggedrag door middel van tests*, W. van Vroonhoven e.a., 's Hertogenbosch, (KPC Groep, z.j.)
- *Docenten leren reflecteren: systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraren*, Korthagen F. e.a. (Soest: Nelissen) 2002
- *In gesprek met de leerling*, André Konig (Houten, EPN) 1995
- *Leerproblemen snel de baas: Tips ter verbetering van je studie*. Jan Crins. ('s Hertogenbosch, KPC Groep 1998).
- *Vragenlijst Studievoorwaarden VSV: Handleidingen vmbo, bovenbouw havo/vwo en mbo, hbo*. ('s-Hertogenbosch, KPC Groep 2002) Ook via internetsite www.kpcgroep.nl/vsv.

Overzicht van bijlagen

Bijlage 1: Betekenis van de schalen en voorbeelden van vragen

Bijlage 2: Suggesties voor het vervolgesprekken

Bijlage 1

3. Betekenis van schalen en voorbeelden van vragen

Motivatie	Zin om te leren, bereidheid tot huiswerk en (extra) inzet, plezier in uitvoeren opdrachten, vaardigheden willen verwerven <i>62 ik werk hard voor een overhoring of een proefwerk</i>
Concentratie	De tijdsduur, mate van afleiding, erbij blijven, geïnteresseerd blijven <i>31 ik kan niet goed op gang komen bij mijn huiswerk</i>
Studieaanpak	Regelmaat en efficiëntie, organisatie, spreiding, inrichting werkplek <i>37 ik maak mijn huiswerk op vaste tijdstippen</i>
Tekstanalyse	Hoofdgedachten aangeven, samenhang zien, specifieke informatie er uithalen, signaalwoorden herkennen, samenvatten <i>52 als ik een tekst lees weet ik wat de hoofdzaken en wat de bijzaken zijn</i>
Planning	Op tijd beginnen, tijdschatting, schematiseren, herhaling inbouwen, extra tijd inbouwen, volgorde bepalen <i>76 ik maak mijn huiswerk na de leuke tv-programma's</i>
Taakaanpak	Oriënteren op, plannen van werkzaamheden, uitvoeren van en evalueren bij studieonderdelen als werkstukken, proefwerken <i>5 wanneer ik een opgave af heb, controleer ik of ik de vraag goed gelezen heb</i>
Memoriseren*	Opnemen van feiten, jaartallen, formules, leerstof, gebruik van ezelsbruggetjes of andere strategieën <i>68 ik onthoud veel leerstof door deze uit mijn hoofd te leren</i>
Faalangst	De angst in specifieke taaksituaties: mondelinge beurten, proefwerken, mentale en fysieke reacties daardoor beïnvloed <i>22 wanneer ik een proefwerk niet afkrijg, raak ik in paniek</i>
Lichamelijke conditie	Zich fit voelen, gezond bewegen en eten, stressverschijnselen, slapeloosheid, ziekteverzuim <i>23 ik gebruik medicijnen die invloed hebben op mijn studie</i>
Welbevinden	Zelfwaardering, zelfbeeld, tevredenheid, sociaal aanvaard voelen <i>58 ik denk dat niemand mij aardig vindt</i>

* Niet voor alle leerstof is Memoriseren een juiste aanpak. Vooral faalangstige leerlingen memoriseren vaak onterecht. Een hoge score voor memoriseren verdient bij deze leerlingen dan ook extra aandacht.

Bijlage 2

4. Suggesties voor vervolggesprekken

Inleiding

De waarde van de uitslag van de VSV wordt bepaald door de kwaliteit van het daarop volgende gesprek. Hierin bespreekt de mentor met zijn leerling de gegevens vanuit een open, geïnteresseerde opstelling. Wat vindt de leerling van de uitslag? Herkent hij zich erin? Waar is hij verbaasd, tevreden, ongerust over? Hoe denkt hij bepaalde probleemgebieden aan te pakken? Welke rol ziet hij daarbij voor de school, welke voor zichzelf? Het gesprek is gebaseerd op inzicht verwerven door (zelf)reflectie. Het gaat erom dat de leerling meer inzicht heeft gekregen in zijn eigen functioneren, beter in staat is zijn positie te bepalen en van daaruit te werken aan mogelijke probleemgebieden. In veel minder mate gaat het om de indruk die de mentor c.q. de school van de leerling krijgt.

De begeleidende rol van de mentor bestaat uit een zorgvuldige gespreksvoering, met een heldere structurering, goed gekozen interventies en voorzichtige sturing. Suggesties of adviezen die hij geeft worden daarbij niet tegenover, maar naast de inbreng van de leerling gelegd. Niet: "Als ik jou was zou ik nu maar eens...", maar "Hoe zou je het vinden als.. ..". Bij twijfel over de visie van de leerling mag best een confrontatie plaats vinden: "Als ik je zo hoor, vraag ik me af of dat de enige reden is. Zonet vertelde je me dat.. .. Hoe zit het nu precies?" Of: "Ik hoor je wel heel veel de verantwoordelijkheid buiten jezelf leggen. Wat kan jouw eigen aandeel geweest zijn?" Het gaat niet om 'waarheidsvinding', maar vooral om bewustwording.

Sluit het gesprek altijd af met een terugblik. Hoe hebben de gesprekspartners het ervaren, was er genoeg ruimte, zijn de afspraken duidelijk, is er nog een follow up? Waar zijn ze vooral tevreden over? Vergeet niet daarbij naast de inhoudelijke kant ook de relationele sfeer te benoemen.

Gespreksopties

Na de afname van de VSV, als de scores bekend zijn, wordt bekeken welke conclusies daaruit getrokken kunnen worden. Allereerst is het van belang de gegevens te leggen naast de bestaande leerling-informatie, de eigen indrukken over het functioneren van deze leerling, de behaalde resultaten en de daarop gebaseerde verwachtingen. Het kan nuttig zijn als de mentor zelf van tevoren ook voor (sommige) leerlingen de schalen scoort, zoals hij ze ziet. Dat kan bij de voorbereiding op het gesprek voor hem al verrassende conclusies opleveren

De mate waarin de uitslag van de VSV en het eigen beeld overeenkomen bepalen (mee) hoe het gesprek zal verlopen.

a. Indien uitslag en beeld positief zijn:

is er weinig aan de hand. Zowel de school als de leerling heeft vertrouwen in zijn mogelijkheden, er zijn geen beren op de weg. Motivatie en intelligentie (willen en kunnen) zijn voldoende aanwezig. Toch hebben deze leerlingen ook recht op aandacht, op het bevestigen van hun positie en een goede relatie met de mentor. Het gesprek kan echter kort zijn, vooral bedoeld als een stimulans, een schouderklopje om zo door te gaan. Bovendien kan het dienen om eventuele laatste twijfels bij elkaar weg te nemen.

b. Indien uitslag en beeld negatief zijn:

is waarschijnlijk in grote lijnen al duidelijk waar de problemen liggen. Het gesprek zal dan meer in de richting gaan van bewustwording, het analyseren van de problematiek en het zoeken naar oplossingen. Belangrijk hierbij is dat het gesprek niet in een verwijtende of veroordelende sfeer wordt getrokken. Deze leerlingen moeten weten en voelen dat de mentor zich samen met hen zorgen maakt, zijn eigen deskundigheid wil inzetten bij het werken aan veranderingen. Maar dat van hen wordt verwacht zelf aan te geven wat de mogelijkheden zijn om tot verandering te komen, wat ze daar zelf kunnen doen en welke hulp eventueel van de school nodig is. Als de aard van de problemen duidelijk is, maar er in het gesprek geen gerichte aanpak gevonden kan worden, kan de mentor adviseren de hulp ergens anders te zoeken. Bijvoorbeeld bij een schoolpsycholoog, faalangstspecialist, remedial trainer of studieadviseur. Meerdere leerlingen met dezelfde problematiek kunnen op die manier specialistische begeleiding krijgen, in groepjes of individueel. In overleg met de leerling kan contact met de ouders gewenst zijn.

Gaat het om een leerling die niet wil en niet kan, dan is er duidelijk iets misgegaan in het voortraject. Of er is een acute verandering ontstaan in zijn beleving van de wereld waarin hij leeft. Deze leerling (en de schoolomgeving) is gebaat bij een zorgvuldige screening waarin de aard van de problemen duidelijk wordt. Zonodig moet worden bekeken of hij niet verwezen moet worden naar een andere vorm van onderwijs. Hierbij zullen zeker de ouders betrokken moeten worden.

c. Indien de uitslag negatief is en het beeld positief:

is een diagnostische insteek van belang. Vaak spelen hier sociaal emotionele problemen een rol. Het kan zijn dat de leerling faalangstig is, of (negatieve) aandacht naar zich toe wil trekken. Zijn zelfvertrouwen is misschien ondermijnd door zijn plaats in de groep, of door fysieke problemen. Het kan gaan om een zeer intelligente leerling die zich niet hoeft in te spannen voor de resultaten en zich daar niet prettig bij voelt. Ook de puberteit kan een rol spelen. Sommige leerlingen laten zich sterk beïnvloeden door recente gebeurtenissen (slecht tentamen) of door het ontbreken van voldoende zicht op de weg die voor hen ligt. Neem deze leerlingen serieus in hun verwachtingen, geef erkenning voor wat hen bezig houdt. Maar help ook zoeken naar andere perspectieven, waardoor een realistischer beeld van de werkelijkheid ontstaat. Bemoedig waar nodig is, zoek samen naar oplossingen die meer houvast en vertrouwen kunnen geven.

Ook bij deze leerlingen kan het raadzaam zijn extra hulpbronnen in te schakelen binnen de school. Verder is het goed een belangstellende vinger aan de pols te houden, door regelmatige kleine contacten.

d. Indien de uitslag positief is en het beeld negatief:

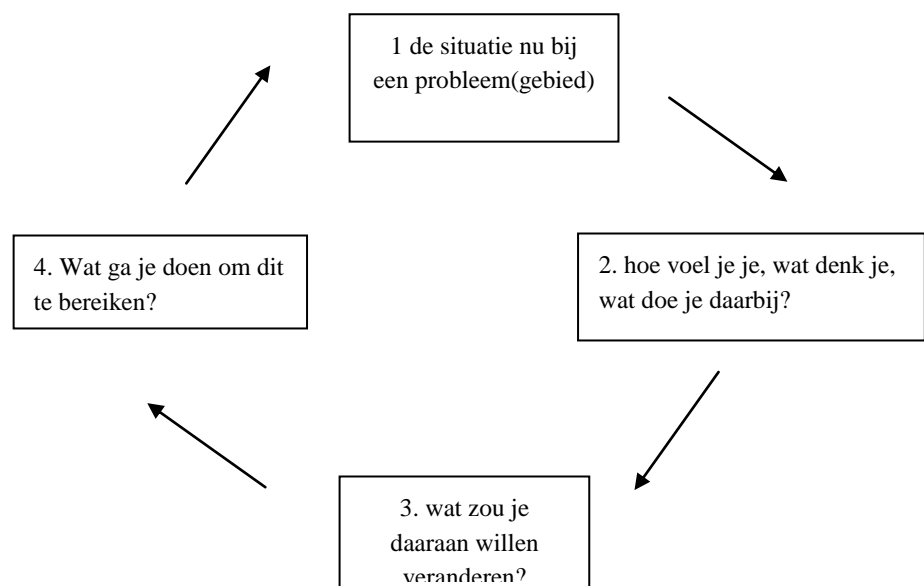
zal het gesprek aanvankelijk ook meer het karakter van een diagnostisch gesprek hebben. Wat is de reden van het verschil? Welk zelfbeeld heeft de leerling en hoe kijkt hij tegen de schoolsituatie aan? Is er sprake van een verstoorde relatie of vertrouwensbreuk? In hoeverre speelt zijn algemene studiehouding een rol?

Ook hier gaat het niet om de waarheid, maar om reflectie. Een goede vraag kan zijn: "Kun je me uitleggen waarom ik me ten onrechte zorgen over je studievoortgang maak?" Of: "Hoe verklaar je zelf de tegenstelling tussen jouw optimisme en de tot nu toe behaalde resultaten?" Of: "Hoe denk je dit studiejaar succesvol af te ronden?"

Voor de mentor is het ook nu van belang inzicht te krijgen in het willen en kunnen. Een leerling die wel wil, maar niet kan, en zichzelf overschat, vraagt om een andere benadering dan een leerling die niet wil, maar het wel kan! In deze laatste categorie vallen vaak pientere leerlingen die geen vertrouwensrelatie ervaren en handig genoeg zijn om de VSV naar hun hand te zetten. De gesprekken met deze leerlingen vergen dan ook het uiterste van de communicatievaardigheid van de docent, veel geduld en inlevingsvermogen. Ook in deze situatie is verwijzing één van de mogelijkheden. Een andere mogelijkheid is het gesprek te beëindigen en de leerling opnieuw op te roepen, nu voor een confrontatiegesprek, waarbij de mentor de leiding over neemt, afspraken met de leerling maakt, eventueel eisen gaat stellen. Kiest een mentor voor deze weg, dan beter niet zonder zich te verzekeren van de instemming en medewerking van de ouders.

Een gespreksmodel voor het VSV-gesprek

Bij de VSV is een gespreksmodel ontwikkeld, dat in vier stappen een probleemgebied of een probleemsituatie in kaart brengt. Het is gebaseerd op reflectiemodellen van o.a. F. Korthagen en sterk vereenvoudigd. Het veronderstelt dat de mentor de techniek van reflectiegesprekken enigszins onder de knie heeft en in staat is empathisch en open mee te denken en te analyseren. Dat hij in staat is de verantwoordelijkheid voor de uitkomst bij de leerling te laten, door het reflectieproces goed te sturen. Interesse in de leerling en wat hij vertelt is essentieel. Zijn eigen innerlijke monoloog is niet gericht op weerleggen, maar op begrijpen. Daarmee vervult hij niet de rol van beoordelaar, maar van coach. Het stellen van vragen is daarbij voor hem belangrijker dan het geven van antwoorden. Wel is essentieel dat aan het eind van het gesprek de afspraken en de acties helder zijn.

Gespreksmodel bij de VSV

Begin het gesprek met het scheppen van optimale voorwaarden. Zoek een rustige plek en een gunstig tijdstip, spreek van tevoren af hoe lang het gesprek max. gaat duren. Dat kan variëren van 10 minuten tot drie kwartier. Wat dan nog niet besproken is, kan beter in een vervolggelsgesprek aan de orde komen. Stel de leerling op zijn gemak en leg nog eens uit (indien nodig) wat de bedoeling is en hoe de rollen verdeeld zijn.

Vraag daarna naar de eerste indrukken, bij het zien van de uitslag van de toets. (Soms krijgen leerlingen die al van tevoren, meteen na afname. In andere gevallen kiest een mentor er voor de uitslag ter plaatse uit te reiken. Beide mogelijkheden hebben hun voor- en tegen.)

Vertel ook wat jouw eerste indruk was. Begin daarbij niet meteen met de besprekpunten, maar open eerst positief. Dat scheidt vertrouwen.

De hele uitslag van de toets kan in zo'n korte tijd niet uitgebreid worden besproken. Vraag daarom aan de leerling over welke schaal hij wil praten. Aangezien de schalen abstract (wat is precies 'motivatie', of 'studieaanpak?') geformuleerd zijn, is het de taak van de mentor te helpen bij het concretiseren. Door te vragen naar specifieke situaties, voorbeelden, krijgt de leerling inzicht in zijn handelen. Vaak ontdekt hij daarmee een rode draad, een terugkerende valkuil of struikelblok. De mentor stimuleert dit door te koppelen aan andere situaties. "Bij welk vak heb je dat vooral? Wanneer heb je er geen moeite mee? Wat maakt het verschil?"

Op deze manier wordt de cirkel doorlopen. Soms gaat dat snel, en kan er nog een andere schaal besproken worden. Maar vaak heeft een leerling zijn handen vol aan uit het gesprek voortkomende afspraken bij een bepaalde schaal. Dan is het beter niet te forceren. Een volgende keer kan een ander speerpunt gekozen worden.

De stappen in het model

Ad 1. Laat de leerling aan de hand van concrete voorbeelden vertellen hoe de feitelijke situatie is bij het betreffende item: "Waar denk je nu aan? Wat gebeurde er precies? Wat wilde je eigenlijk? Waardoor ging het mis? Wanneer heb je dat vooral, in welke situaties? Over welk vak heb je het dan? Hoe is dat bij andere vakken? Welke oorzaken herken je bij jezelf, de leerstof, de leeromgeving?" Enzovoort. Gebruik taal aangepast aan het niveau van de leerling en toon betrokkenheid, geen nieuwsgierigheid. Pas op dat het geen verhoor wordt. Bouw daarom stiltes in, geef terug wat je gehoord hebt en vraag om verheldering. Stel vooral open vragen. Sluit dit onderdeel af met een korte samenvatting en check de correctheid ervan.

Ad 2. In dit gedeelte onderzoekt de mentor met de leerling welke invloed bovenstaande heeft op zijn belevingswereld: de manier waarop hij naar zichzelf kijkt, naar zijn mogelijkheden en naar de schoolse situatie. Wordt hij erdoor ontmoedigd of geprikkeld, ziet hij zichzelf als weerbaar of als slachtoffer, heeft hij hulpbronnen, kan hij zijn gevoelens kwijt, gelooft hij in zijn eigen kunnen, hoe reageert hij zijn frustraties af? Waaraan is de situatie te wijten, wat is zijn eigen rol, de rol van anderen? Allemaal mogelijke invalshoeken, te kiezen afhankelijk van de zwaarte van de problematiek. Overdrijf hier niet, maak het niet zwaarder dan het is. Schat goed in hoe dichtbij je kunt komen, zonder wrevel op te wekken. Ook dit stuk sluit de mentor af met een korte samenvatting. Vraag bevestiging van de leerling. Vraag ook hoe het gesprek hem tot nu toe bevalt. Een positieve houding is belangrijk voor de volgende stappen.

Ad 3. Hier worden de mogelijkheden en de bereidheid om iets aan het probleem te doen onderzocht. Wat kan de leerling aan de situatie veranderen? Welke alternatieven zijn er? Hoe groot is zijn motivatie daartoe? Kom niet te snel met eigen adviezen of oplossingen.

De oplossingsstrategie van de mentor is lang niet altijd geschikt voor deze speciale leerling. Beter is dan: "Wat vind je van de volgende suggestie:...", "Misschien zou je..." Het beste is de oplossingen van de leerling nader te onderzoeken. Kijk vooral naar het realistisch gehalte ervan. Vaak hebben leerlingen onrealistisch hoge doelstellingen. "Vorige keren had ik een twee en een drie, nu ga ik zeker een negen halen." Of: "Ik ga dit hele weekend besteden aan die opdracht. Zeker weten!" De mentor helpt teleurstellingen te voorkomen door interventies als: "Ik zou al heel tevreden zijn met een zes. Wanneer zou jij ook tevreden zijn?" Of: "Het zou jammer zijn als je niet ook vrije tijd had in je weekend. Op welke momenten zou je het beste kunnen werken, zonder afgeleid te worden?"

Deze fase wordt afgesloten als er een aantal bruikbare ideeën op tafel liggen. De leerling kan tot slot gevraagd worden ze nog even op een rijtje te zetten.

Ad 4. Dit is de fase die helaas in veel gesprekken wordt overgeslagen. Daardoor blijft het bij vage afspraken en voornemens en blijft de leerling steken in zijn goede wil. Gaat het vervolgens mis, dan is hij extra teleurgesteld en minder gemotiveerd voor een volgend gesprek ("Dat levert toch niets op", denkt hij dan). Fase vier is dus zeer belangrijk. De leerling vertaalt zijn voornemens of oplossingsstrategieën in concreet zichtbaar en meetbaar gedrag en visualiseert dat. "Dus wat zie jij jezelf maandag om zeven uur doen? Wat kan er misgaan? Hoe voorkom je dat? Hoe ga je daarvoor zorgen? Wie kan je daarbij helpen?"

Pas in deze fase komt aan de orde: "Welke hulp verwacht je daarbij van mij, van de school?"

Als het concrete gedrag duidelijk is, bezegel de afspraken dan met bijvoorbeeld een handdruk.

Er zijn mentoren die werken met schriftelijke contracten, waarin de leerling zichzelf ook een beloning of sanctie in het vooruitzicht stelt. Belangrijk is dan dat de mentor zich opstelt als getuige, niet als oplegger van het contract. Daarmee zou hij zijn coachende rol doorbreken en veranderen in die van controleur. En niet hij, maar de leerling is de eigenaar en daarmee verantwoordelijke voor het contract.

Het gesprek wordt hierna afgesloten, indien gewenst met een vervolgspraak. En daarmee zijn we terug bij het beginpunt van het gespreksmodel.

